

Biblioteca
ASTRA, Sibiu

92

P.C.N.

05

T1-510₁₂

10
1
3

5
50
1975

Salinoceniis.
Nascentur in regione. per que non nascitur alter

Publ. N. 5782

EPITOME
METAPHYSICA
Ex variis probatisque
Authoribus, in usum Scholasticæ
Juventutis collecta

A' *H. J. L. L.*
653.
M. JOHANNES STIERIO.

Recusa verò Cibinii,

5910/1453

Per MARCUM Pistorium,
ANNO 1649.

Viris admodum

REVERENDIS, DO-
ctrinâ, sanctimoniâ vitæ, longoq; rerum usu
CLARISSIMIS:

DECANO, SENIO-
ribus, reliquisq; Almi Capituli
CIBINIENSIS Pastoribus, & Symmisticis
dignissimis.

Ut &

Amplissimis, Nobilissimis, Prudentissimis
atq; Circumspectis Reipub. CIBINIENSIS

Consuli, Regio, & Sedis
Judicibus, cæterisque Senatorij Or-
dinis Senioribus & assessoribus
Consultissimis

Domini Patronis, Fautoribus, Mæcenatibus,
promotoribus honorandis, omniq; obser-
vantiæ studio venerandis, in debitum
honoris σύμβολον, recusam hanc ΣΤΙΒ-
RIANAM Epitomen Metaphys; offert,
suo, & totius Scholæ Cibiniën. nomine

Johannes Ohrhendi

p. t. Gymn. Cib. Rector.

411

PROE MI U M.

De Natura & Constitutione Metaphysicæ.

IN consideratione præliminari Metaphysicæ, consideranda primo est *Existentia*, videlicet: An datur ubi affirmativè respondetur à sapienibus 1. Quia datur distinctum objectum. & modus considerandi diversus, a modo illo, qui datur in aliis disciplinis, nam in Metaphysica consideratur *Ens* quatenus *Ens*. 2. Quia nulla alia datur disciplina, in qua propriè tam de affectionibus e. g. *Uno, Vero, Bono*, quam de ejusdem differentijs & divisionibus, ut in *Substantiam & accidens*, agatur.

Secundò, Nomen, circa quod occurrit tam *Etymologia*. Nimirum quod Metaphysica dicatur à *meta* post, vel trans, & *φυσική* naturalis, Vel 1. Quia Metaphysica agit de iis, quæ res naturales transcendunt & supra Physicam sunt. 2. Vel quia Metaphysica post Physicam est inventa. Non igitur sic dicitur ratione *ordinis* naturæ (cum quoad *ordinem naturæ, ea, quæ in Metaphysica considerantur, sint priora rebus Physicis*) sed ratione *ordinis* *ventionis*. Tum *Synonymia* quâ apud Authores *græcosè* gaudet Metaphysica: dicitur enim quidam 1. *Philosophia absolutè* & quasi per antonomasiam, quia est nobilissima pars Philosophiæ, ist. lib. Metaph. cap. 2. & 3. 2. *Philosophia*

*Acquisiti
n.*

prima, lib. 2. Metap. Cap. 1. quia primos conceptus, primaque principia considerat, in quibus reliquarum omnium Scientiarum principia fundantur. 3. *Theologia Naturalis*, quia quantum lumine naturæ fieri potest, de rebus immaterialibus, incorruptibilibus actibus puris &c. tractat. 4. *Sapientia*, quia de primis rerum causis, supremis ac difficilissimis rebus, & quodammodo de universis entibus disputat.

De Definitione Metaphysicæ.

METAPHYSICA est Sapiencia, quæ contemplatur ens quatenus ens. Vel, Metaphysica est scientia, quæ ens in quantum ens, seu in quantum à materia abstrahit, secundum esse contemplatur, Swartz disp. 1. Sect. 3.

Subiectum sive Objectum est Ens quatenus ens. hoc est, ens secundum rem & rationem à materia abstractum. Res considerata sive Objectum materiale est ens: Modus verò considerandi, sive Objectum formale est, quatenus ens. Sumitur autem particula illa reduplicativa, quæ vel quatenus, non specificativè, sed reduplicativè, ita ut illud quatenus ens dicat causam, vel rationem, cur predicatum illud, esse subiectum Metaphysicæ, subiecto videlicet enti attribuatur.

Metaphysica dividitur in Generalem seu Communem; quæ de Communi entis natura, ejusque communissimis affectionibus agit. Et Specialem sive

sive propriam, quæ agit de speciebus entis analogis, ut sunt Substantia & Accidens.

P A R S G E N E R A L I S

M E T A P H Y S I C Æ.

C A P U T I. De Natura & distinctionibus Entis.

ENS est quod habet essentiam realem, id est, non fictam, sed veram, & aptam ad realiter existendum Swartz. disp. 2. sect. 4.

Vocabulum *Entis* accipitur 1. *Nominaliter* sive *substantivè*, quatenus est Nomen verbale, & significat essentiam vel rem ratione essentiaæ suæ, sive actu existat, sive non. definitur verò **E S S E N T I A** quod sit id, quod primo concipitur de re, sw. l. d.

2. *Participialiter* sive *Adjectivè*, ut est participium verbi *Sum*, & significat existentiam, sive rem actu existentem, est autem **E X I S T E N T I A** illa ratio, per quam res sunt extra causas in rerum natura, sive actu, Mendosa disp. 8.

Deinde *Ens* significat 1. *Id quod habet essentiam*, Sic nihil appellatur *ens*, nisi ponat aliquid in re, sive nisi sit aliquid positivum: Unde privationes & negationes non possunt dici entia. 2. *significat veritatem propositionis*, sic omne illud *ens* vocari potest, de quo propositio affirmativa potest formari. Hoc modo etiam privationes, negationes & entia rationis, entia vocantur.

Tertio *Ens* est vel *Reale*, quod habet esse à parte

re rei actu vel potentia Mendozæ disp. 19. sect. 2.
 Vel rationis, quod habet esse objectivè tantum,
 in intellectu, seu quod à ratione tantum cogitatur
 ut ens, cum tamen in se entitatem non habeat,
 Swaretz disp. 5. § 4.

Quarto, Ens est *vel per se*, quod præcisè habet ea, quæ ad essentiam, integritatem, vel complementum talis entis in suo genere per se & intrinsecè requiruntur, Swaretz. ut: *albedo, calor, corpus, &c.* Vel *per accidens*, quod constat ex alio quo, quod neque ad essentiam, neque ad integritatem, nec ad complementum rei in suo genere per se & intrinsecè requiritur, ut *doctus, ambulans.*

* Quinto, Ens est vel positivum, quod habet veram & essentialiter perfectam essentiam, sibi debitam, ut Homo, Leo, Angelus, &c. Vel negativum, quod dicit negationem essentia veræ positivæ in subiecto habili, ut Cæcitas, Claudicatio, Mors, &c.

Sexto dividitur in Complextum, quod in compositione sive Physica sive Logica spectatur, ut: doctum, album. Et Incomplexum, significatq. illud, quod simplici mentis operatione intelligitur, ut Ens, Substantia, Accidens.

Conceptus Entis definitur, quod sit species ab Intellectu formata, repræsentans ipsum Ens in mente prout tale est: Estque *vel Formalis* & dicitur qualitas quædam ab intellectu facta, repræsentans per modum imaginis expressè rem, durans quam diu intellectus in actuali perceptione objecti perseverat, *Jacob Mart.* in prælect. Met. Vel *Objectivus*, qui nihil aliud est, quam res objecta, intellecta, repræsentata, & cognita, prout ea, in prospectu potentia cognoscentis simul mo-

veraciter terminat intellectionem formalem ipsius intellectus contemplantis.

* Conceptus Entis denudò dividitur in Univocum & Analogum. Univocum dicitur Conceptus, qui aptus aptus est pluribus æqualiter tribui & inesse ut Animalis conceptus, &c. Analogus verò est conceptus, qui inæqualiter sive non æquè primo inest suis speciebus. aut suis inferioribus, adeoque de uno dicitur primario, de altero secundario, ut Sanitas de Urina & animali & Medicamentis.

His annumeratur à Græcis tertius qui dicitur αὐτὸ ἐνὸς καὶ ὁμοῦ, ab uno ad unum, qui latinis dicitur conceptus per attributionem analogicam.

* Theorema: 1. Ens est primo cognitum cognitione originaria & actuali confusa non distincta. 2. Ens in respectu ad inferiora, nempe ad Deum & creaturas, Substantiam & accidens, non est æquivocum, neque univocum, sed Analogum. 3. Ens quâ reale non habet principia. 4. Ens non dicit defectum, sed excellentiam.

CAP. II. De affectionibus Entis in Communi.

Hic primò queritur, An Ens habeat veras aliquas affectiones? *R.* Affirmatur, quia Enti competunt aliqua, quæ cum ipso recipiuntur, nec tamen sunt primus ejus conceptus, sed primum conceptum sequuntur. e. g. unum, Verum, Bonum, esse actu, esse potentia. Dividuntur in simplices, quæ Enti ad æquatè insunt, & cum eo convertuntur sub uno conceptu. Et Disjunctas, quæ cum Ente recipiuntur sub disjunctione: Suntque vel mediata, quæ mediante aliquo attributo simplici enti conveniunt. Vel Immediata, quæ entis conceptum immediate sequuntur. Vel saltem non mediante aliquo attributo simplici.

* Theorema: 1. Affectiones entis sunt reales, quia competunt enti citra mentis operationem. 2. Affectiones vel attributa entis,

Unum Numero, sive *individuale* est, quod non *Numero* solum dicit *indivisionem*, sed etiam *ineptitudinem* ad *divisionem* in *plura*. quæ talia sunt, quale est *ipsum* *divisum* Swartz disp. 6. sect. 13. uti omne *individuum*, Petrus Paulus.

Unum *Formale* sive *Unitas Formalis*, appellatur que per se, & *immediatè* *convenit* *essentiæ* sive *naturæ*, prout *præscindit* ab *esse*, quod habet in *individuis*: ut *Humanitas*.

OPPOSITUM *Unius* dicitur *MULTUM*, quod *actu* est *divisum*, & *propter* *divisionem* *multiplicat* *Entis*, *vel* *in* *genere*, *vel* *in* *specie*.

- * 1. Quod non est unum, illud ne est quidem. 2. Tantum de uno quæque habent quantum de Ente. 3. Unum non addit supra Ens aliquid positivum, quia Essentia liter & intrinsecè est ipsum Ens. Neque differt ab Ente nisi conceptu formali. 4. Nulla datur multitudo quæ non de uno participet.

C A P. IV. De Veris.

Veritas *consideratur* *vel* *in* *actu* *exercito*, seu *materialiter*, quando *certe* *alicujus* *rei* *Veritas* *inquiritur*. Hæc *consideratio* *pertinet* *ad* *omnes* *disciplinas*, quatenus *quælibet* *veritatem* *subjecti* *sui* *inquirat*. *vel* *in* *actu* *signato* *seu* *formaliter*, quando *ipsa* *natura* *veri* *formalis*, quod *scilicet* *sit*, *in* *se* *consideratur*.

VERUM sive *Veritas* est *congruentia*, *vel* *conformitas* *intellectus* *cum* *ipsa* *re*: *Verum* *ergo* *dicitur*, quod est, ubi *esse* *debet*.

Veritas *dividitur* *in* *Complexam*, quæ *incomposita*

A 5

posita

Veritas *complexa*

3. Pars Generalis, Caput III°
tis, de ente possunt demonstrari. 3. Affectiones Entis non dif-
ferunt re ipsa ab ente, sed ratione.

CAP. III. De Uno.

UNum est, quod in se indivisum est, & divisum
à quolibet alio: Sive, est affectio entis quâ dis-
citur in se indivisum.

Unum
quid.

Per Acci-
dens.

Ceterum Unitas rei multipliciter se habet, prout
nempe in divisio variat. Primò quidem Unum est
vel per se, vel per accidens: Unum per accidens
constituunt quæ in uno subjecto concurrunt vel ad
unum congregantur, idq; vel sine ordine; ut acers
vus lapidum, vel cum ordine, ut exercitus, vel
Artificialiter, ut Domus, Naturaliter, ut Subje-
ctum & accidens, vel duo accidentia in Subjes-
cto. Unum per se est quod in sua essentia non est
divisum, ut Deus, Angelus, Homo.

Unum per
se.

Indivisi-
bile.

Indivisum.

Porro unum est vel Indivisibile, quod nec actu
divisum est, nec dividi potest: Vel Indivisum quod
actu quidem divisum non est, sed aptum est dividi,
sicut omne compositum.

Genere.

Specie.

Analogia.

Tandem unum est Universale, quando vel ge-
nere, vel specie, vel analogo conceptu quedam unum
sunt; Genere unum sunt, quæ conveniunt in uno
genere, ut Species, homo, & bestia. Specie
unum sunt Individua unius ejusdemq; speciei, sive
quæ conveniunt in una specie, ut Petrus, Paulus, in
humanitate. Analogia unum sunt, quæ conves-
niunt in conceptu analogico, vel quæ habent ad se
invicem proportionem & similitudinem, ut Sub-
stantia & accidens unum sunt in ente.

Incomple-
za
positio, & divisione terminorum simplicium consistit, & est veritas propositionum, nempe conformitas intellectus componentis, & dividens cum rebus compositis & divisis. Et Incomplexam, quæ est ipsius rei veritas, quæ quodvis ens in sua essentia dicitur verum, quia habet essentiam sibi debitam.

in signifi-
cando.
cogno-
scendo.
sciendo.
Porro Veritas spe statur vel in significando, quæ propriè reperitur in vocibus, vel Scripturis, aut etiam in conceptibus, quos non ultimos vocant. Swartz diff. 8. Vel in cognoscendo, quæ est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione & conceptione ipsarum rerum, aliàs dicitur Veritas conceptuum. Vel in Essendo. Hæc Veritas est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur vera. Et hæc Veritas dicitur Metaphysica, de Veritate Ethica docetur in Ethicis. fol. 90

Veritati opponitur IGNORANTIA &

Falsum
quid. FALSITAS.

FALSUM est disconvenientia, seu inadæquatio, quæ est inter iudicium intellectus componentis & dividens, & rem, prout in seipsa est. Swartz. diff. 9.

Falsum
triplex.
Occasionaliter
objective
Triplex res aliqua dicitur falsa, 1. Propter similitudinem ad rem veram, ratione cuius occasionem falsitatis nobis præbet, ut illud existimemus esse quod non est. Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum. 2. Propterea, quia est obiectum falsa enunciationis, quod tamen obiectum tantum obiectum

objecti est in intellectu. Sic Idololum est & dicitur falsus Deus. 3. Quia non est adæquata & conformis arti, hic modus competit arte factis.

3
Defecti

IGNORANTIA, que est vel puræ negatio, quando simpliciter aliquid ignoratur, & nihil de re aliqua intelligitur, vel simul præ dispositionis, quando falsa opinio & error crassus habetur de re aliqua, ut in hæreticis videre est.

Ignorantia quid.

duplex.

- * 1. Veritas, quamvis in simplici mentis operatione reperitur, speciali tamen ratione est in compositione & divisione. 2. Verum significat rem cognoscibilem, licet est. 3. Verum (uti & Falsum) est denominatio extrinseca rebus. 4. Falsitas non competit rebus per se, vel secundum se, hoc est nulla res dicitur falsa, relata ad id, quod est, sed relata ad id quod non est. 5. Non datur duplex & contradictoria veritas. 6. Nihil potest esse verum in una disciplina, quod sit falsum in altera. 7. Antiquissimum, quodque verissimum.

CAP. V. De Bono.

BONUM, & ejus oppositum, **MALUM** dupliciter considerantur, vel in Abstractione, sive Formaliter, & sic bonum est ipsa perfectio in esse debita: & Malum carentia talis perfectionis. vel in Concreto & sic bonum, est res habens perfectionem debitam, & Malum est res carens perfectione debita.

BONUM sive **BONITAS** est perfectio rei denotans convenientiam: vel est perfectio Entis convenientis, sic homo dicitur Bonus, quia essentia ejus convenit naturæ hominis.

Bonum quid.

Cæterum Bonum variè dividitur 1. est Verum, vel

vel Apparens. Bonum verum est quod in re ipsa
verè est bonum, & appetibile, aliàs dicitur *ὄντως*,
tale, Sic omnis virtus est bona, & omne donum

Apparens. Dei verè est bonum. Bonum Apparens est,
quod tantum existimatur esse bonum, non autem in
seipso tale est, adeoq; *φαινόμενος* est bonum, ut
Ebrietas, voluptas, Otium.

Transcendentalē. 2. Bonum est vel Metaphysicum, sive Transcendentalē estq; ipsius Essentiæ bonum, quod consistit in convenientia Entis cum sua propria Natura

Naturali. 1. Vel Physicum sive Naturale estq; convenientiæ naturæ, prout ad naturam, & vires naturales determinatur bonitas, ut Sanitas corporis, robur membrorum, pulchritudo &c. Vel deniq; Ethicum, sive Morale, quod dicit convenientiam, cum lege naturæ, & recta ratione, in moribus, v. g. omnes virtutes, temperantia, iustitia, &c.

per essentiam. 3. Bonum est vel per essentiam, quod independentè à sua propria essentia habet bonitatem, à se & ex se, ut Deus. vel per participationem, quod

per participationē. suam perfectionem habet ab alio dependentem, quæ ratione omnia extra Deum bona sunt.

absolutè. 4. Bonum est, vel absolutè bonum, quod in se & simpliciter habet convenientiam, Sic vera religio, salus æterna, artes, sapientia, sunt absolutè bona: Vel Bonum alicui, quod dirigitur ad alium, dicitur autem bonum alteri non exclusivè, sed præsupponit bonum in se, ut bellum ducere, membra putrida resecare.

¶ Bonum est. vel Jucundum quod delectat, & a-jucundum.
 morem sui conciliat, ut saltare, conversari cum am-
 icis, summatim, omne voluptuosum est ju-
 cundum: Vel Honestum, quod homini est con-^{honestum}
 veniens, absq; ordine ad delectationem, sed solum,
 quia per se decet, vel conveniens homini ut sic suas
 retz disp. 10. Arist. lib. 2. Eth. cap. 3. & hac
 ratione omnis virtus, & honesta actio dicitur
 bona. vel Utile, quod prodest, conducit, & utile
 commodum adfert. Sic navigare ob pecuniam lus-
 crandam, mercaturæ operam dare, & similia,
 homini utilia sunt.

Bono opponitur MALUM, quod est privas Malum qd
 tio perfectionis debitæ inesse. Swaretz disp. 11.
 sect. 1.

Malum dividitur 1. in Malum naturale, quod Naturale
 est defectus nature, & imperfectionem dicit in vi-
 ribus naturalibus, ut Claudicatio, morbus, fe-
 bris, sterilitas, &c. 2. In Malum morale, quod Morales
 est omne vitium & peccatum, quodcumq; contra
 bonas leges, divinas, & humanas, est, ut Avaritia,
 injustitia, intemperantia.

Secundo, in Malum culpæ, quod est inordi-^{Culpæ}
 natio, in actione vel omissione libera: Seu carentia
 perfectionis debitæ, secundum actionem liberam,
 per quam avopias homo contrahit culpam, quomodo
 omne peccatum & omne vitium est malum culpæ,
 ut Homicidia, blasphemia, adulteria.

Et Malum poenæ, quod est carentia boni, per ^{Poenæ}
 culpam,

culpam contracta, h. e. est ipsa pœna, quæ infligitur ob malum culpæ, ut Pestis, annona caritas, bellum, dolores, morbi, &c.

Abolutum.

Tertio, in Malum absolute, quod in sola privatione positum est, ut Peccata, morbi, vitia, &c. Vel Malum alicui, quod hujus vel alterius rei nature repugnat, licet alias posset esse bonum quid, ut Amigdalæ vulpibus, non autem hominibus. Sic aqua homini, quatenus homo in ea vivere non potest, ac pisces.

Regulæ.

1. Omnia bonum appetunt.
2. Omne bonum communicatum sui, quoddam liberè, quoddam necessariò
3. Omne quod est, in quantum est, bonum est, scilicet, Entitative. • Malum non est nisi à causa particulari, secunda, & deficiente.

CAP. VI. De Actu.

Actum est hucusq; de Affectionibus Entis unitis, Uno, Vero, Bono, jam sequuntur affectiones disjunctæ, immediate: quæ proximè ex Ente sine ullo alio attributo fluunt, & sic in ipso immediate fundantur, ut sunt Actus & Potentia, principium & principiatum, Causa & Causatum, Necessarium & contingens.

Actus qd. ACTUS est, qui dirigitur ad potentiam eamq; perficit: vel Actus est, consummatio, completio & perfectio alicujus potentie.

- * De voce Actus notetur, quod primo aliud sit esse actum: & esse actum. Esse actum, est esse perfectionem alicujus, sive esse principium, quò res est; Esse actum, est quasi affectio & modus Entis nempe constitutum esse extra nihil, & suas causas, h. e. illud dicitur esse actum, quod verè existit. Secundo, Actus sumitur vel Respective, quatenus importat ordinem

finem ad potentiam, & per eum definit aliquid esse in potentia, si in ea fuerit. Vel Absolutè, prout in se est actuale quid, & non potentiale, quamvis nihil aliud actuè, ut Deus. Tertiò, vox Actus primò significat actionem, sive operationem, activitatem, vim agendi, uti ex conjugatis ejus apparet. Postea nomen hoc translatum est ad significandam quamvis perfectionem, etiam absolutam: quomodo Deus dicitur Actus perfectissimus, propter summam perfectionem.

Est autem 1. Actus vel Purus, qui excludit omnem potentiam passivam. Vel est tale, & tam perfectum Ens, quod nullam habet potentialitatem ad recipiendum aliquid aliud perfectionis & Entitatis, ut est solus Deus. Vel Impurus, cui semper aliquid potentie passivæ admixtum est, talis actus est omnis creatura.

Deinde Actus est vel Primus, qui dicitur ipsa rei forma, quæ neq; importat operationem, neq; negationem operationis, sed ab utraq; est præcisa. Vel Actus primus est ejusque rei essentia, unde aliqua operatio prodit. Vel Secundus, est q; operatio ipsa proveniens ab essentia rei, vel aliqua forma, ut ratiocinatio, ambulatio, locutio.

Porrò Actus est vel Formalis, quò ipsa forma esse dicitur, ac perfectis completisq; entibus suum esse distinctum communicare. Vel Entitativus qui respondet potentie objective, & est ipsa existentia ei, h. e. vera rei positio extra nihil.

Tandem Actus est vel Signatus, quò res universales considerantur, & ita universali suo signo primuntur, sicut in Logicis consideratur Generis, Species, Syllogismus, vel Exercitus, quoque vis

quæ vis res in singulari cognoscitur. vel prout in singularibus multiplicatur. Sic entia dicuntur considerari in actu exercitio, quando particulariter considerantur, prout sunt in certa materia.

Essentia. Ulterius dicitur Actus alius Essentiæ, qui rem ita aduat, ut ejus essentia constet, quæ definitione representetur, ut in homine actus essentiæ est, esse animal rationale. Et Existentiæ sive Subsistentiæ, est quæ modus subsistendi ultimus, quod non tantum aliquid quidditative esse dicitur, sed etiam in certa & propria materia existere sumitur, ut humanitas Petri, Pauli, Dicitur in specie Philosophis Suppositivitas in brutis : Personalitas in rationalibus.

Imperatum.

Ultimo dividitur Actus, in Imperatum, qui non producitur à voluntate, sed ab aliis potentiis ordinantibus eum, ad voluntatis imperium. Elicitum, qui immediate producitur, & causatur ab ipsa voluntate. Adæquatum, qui dicitur actus ipsius Intellectus, apprehendens objectum totaliter. Scotus 10 dist: Quæst. 1.

Elicitus.

Adæquatus.

* Cujus est actus, ejus etiam est potentia. 2. Posito actu primo, non statim inferitur secundus. 3. Posito actu secundo, necessario inferitur primus. 4. Negato actu secundo, non statim negandus actus primus.

Potentia quid.

CAP. VII. De Potentia.

POTENTIA est affectio entis, quæ aliquid esse posse intelligitur. Item, Potentia est attributum entis, quo illud potest actuari, per aliquem actum. Scheibl. lib. 1. Met. c, 14.

* Notandum hic 1. aliud esse, Potentiam esse, hoc enim significat vim & aptitudinem, per quam aliquid esse potest.

est: Et aliud in potentia esse, istud autem notat illud quod nondum est, sed tamen esse potest, adeoque adhuc est in suis causis. 2. Vocabulum Potentiæ sumi vel Transcendentaliter, hoc est tam late prout cum suo opposito, nempe actu, dividit omne ens, & certæ alicujus categoriæ terminis non cohibetur. Vel Prædicamentaliter, prout solam illam potentiam comprehendit, quæ est in secunda specie Qualitatis, & hæc continetur sub potentia transcendentali.

Potentia duplex.

Potentia Transcendentalis dividitur in

ACTIVAM & PASSIVAM.

ACTIVA potentia est vis sive facultas agendi in aliud, in quantum aliud: Sive potentia activa est, quæ virtute continet aliquem affectum, illum quæ potest producere: Mendoza disp. 2, sect. 2.

Activa potentia distinguitur primò in Infinitam & Finitam. Infinita (aliàs Omnipotentia) est attributum Divinum essentialè, quò Deus omnia potest facere, quæ rationem possibilitatis, habent, & contradictionem non involvunt.

Potentia Activa duplex. Infinita.

Quæ Infinita potentia duplex est, Absoluta, quæ Deus simpliciter omnia potest, quæcunquæ vult, ut excitare filios Abrahæ ex lapidibus: et are mundum ex nihilo. Et Ordinata, quæ Deus agit modo ordinario, per certa media ab ipso instituta. Vel Ordinaria potentia est, quæ ad aliquod attributum divinum determinatur, & super illud, fundatur, nimirum vel ad misericordiam, justitiam, sapientiam, quæ potentia, quia Deus agit ordinario modo multa non facit, quæ aliàs absolutè posset, ut salvare mundum, &c. Jacob. Mart. Ex. Metaph. 3. Theor. 8.

Finita.

Finita potentia est, quæ limitatur & terminatur in

B

tur in

tur in certo, adeoque definito factibili, ita ut non omnia possit facere & producere, sed quaedam saltem.

Rationalis.

Estque hæc Potentia vel Rationalis seu libera, que indifferens est ad utrumque oppositorum; vel: que positis omnibus requisitis ad agendum, potest agere & non agere, ut homo ambulare, & non ambulare.

Irrationalis.

Vel Irrationalis sive Naturalis, que ad unum tantum est determinata, & alteram tantum contradictionis partem respicit, ut in Igne vis urendi.

Passiva potentia.

PASSIVA potentia est secundum quam aliquid pati potest ab alio; vel: que recipere potest aliquam formam, & hæc tantum creaturis tribuitur, nullo autem modo Deo.

Passiva potentia est Naturalis Obedientialis.

Ceterum Potentia Passiva est vel Naturalis, que viribus nature, cum generali Dei concursu potest produci ad actum, Fonseca. Vel Obedientialis (que analogicè ita dicitur) quæ aliquod actuari potest præter naturam, ab agente, vel Naturali vel Supernaturali, talis potentia est in aqua, ut possit ex ea fieri vinum, respectu infiniti agentis, & in ligno ut possit ex eo fabricari Mercurius.

Proxima.

Tandem Potentia Passiva dicitur vel Proxima,

Remota.

cui immediate respondet actus; Vel Remota, inter quam, & actum mediat alius, atque intercedit actus:

Objectiva.

vel denique Objectiva, que est non repugnantia rei ad essendum, Mendoza disp. Phys. 2. lect. 2. aliàs dicitur potentia Logica.

1. Quod transit de Potentia, in actum mutatur. 2. Potentia non excedit suum objectum adæquatam. 3. Contradictoria nullo modo.

modo possunt fieri: quia involvunt esse & non esse. 4°
Quantum quidvis habet essentiae, tantum & potentiae.

CAP. VIII. De Principio & Principiato,

Prinzipium est id primum, unde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur. Aristot. lib. 5. Met. c. 1. Principium quid.
 Vel Principium est id, à quo (vel unde) aliquid procedit, quocumque modo.

* Requisita quæ ad naturam principij pertinent, Sunt 1. ut sit aliquo modo prius eò, cujus est principium. 2. ut sit aliqua connexio inter illa, vel consecutio unius ad alterum. Sic infans heri natus, licet sit prior eò, qui hodie natus est, non tamen dicitur principium ejus, quia inter illos nulla intercedit connexio.

* Vox Principij latè patet, & multifariam dicitur 1. Principium dicitur, unde aliquid primum movetur, Sic Aurora est principium diei. 2. Unde aliquid optimè fit, aut facilius ut sunt prima præcepta Grammaticæ. 3. Unde aliquid primo fit, ita ut insit, vel sit pars rei, sicut fundamentum in domo, Cor in homine. 4. Unde aliquid primo fit, ita ut non insit, vel pars existat rei mortæ, sicuti Pater & mater respectu proles: Convictum ratione pugne. 5. Unde res primo fit nota: Sic Suppositiones, propositiones immediatæ, axiomata, dicuntur principia demonstrationis. Ambiguitas vocabuli principij.
 Principium ab ipsa causa, tanquam latius à strictiori; Nam, Differencia principij à Causa.
 omnis quidem causa principium est; sed non omne Principium Causa, uti docet Aristot. lib. 4. Metaph. Principium namque omne dicitur quod refertur ad posterius, & unde aliquid oritur, aut est, aut movetur, aut cognoscitur quocumque modo: Causa vero insuper infert realem influxum ad esse causati.

Tandem vox Principij accipitur vel Negative, Positive. Illo modo dicitur quod negat antecessorem alterius prioris, Sic filius primogenitus dicitur

ita Causa est principium respectu succedentium filiorum, ut fit interò modo dicitur, quando habet respectum antecessoris cum ordine ad posterius aliud. Principium est

Principiū duplex. Effendi. 1. vel essendi, à quo aliquid fit, aut habet ut sit, dicitur essendi principium, quia confert ad essentiam rei, vel producendam, vel constituendam, vel conservandam, ut Materia, forma, efficiens.

Physicum. Subdividitur in Physicum, quod ad constitutionem corporis naturalis pertinet: et Metaphysicum, quod in mente conceptus quidditativos distinctè constituit. 2. In dependens, quod ab alio dependet, tum in esse, tum operari, dicitur principium secundum quid, & Independens quod simpliciter est primum diciturq; Principium absolutè primum, ut est solus DEUS. 2. vel Cognoscendi, quod facit ad cognitionem alicujus rei, sive est talis ratio inferendi, ex qua tanquam per se nota innotescit aliud.

Naturale. Cognoscendi principium subdividitur in Naturale quod omnibus hominibus connascitur, ut Jus suum cuique tribuendum: vel Supernaturale, quod revelatione divinâ constat, ut S. Sacra, exindeq; deductæ conclusiones, Homo justificatur fide.

Supernaturale.

* Cognoscendi Principium iterum, est & dicitur 1. Acquisitum, quod homo experiendo, cognoscit, aut agendo & laborando. 2. Practicum, estq; nihil aliud, quam iudicium rectæ rationis. 3. Theoreticum, quod supra definitum est.

Acquisitum. Practicum. Theoreticum. Principium cognoscendi (sive cognitionis) est vel Complexum, diciturq; propositio immeditata, dirigens mentem in cognitione rerum, causarum & modorum. Vel Incomplexum, atq; supponitur pro notitia sola, per se simplici extracompositionem considerata, in quam omnes alij conceptus componuntur.

compositi resolvuntur, v. g. Verbum Substantivum EST, per quod omnis affirmatio disponitur, ex hoc oritur.

Principium complexum Generalissimum, quod ^{Generalissimum} est primum illud, & per se notum, absolute & univ^{ersaliter} verum: Impossibile est simul esse & non esse. 3. Metaph. cap. 3. & affirmatio cum negatione non possunt de eadem re simul esse veræ: adhibitis particulis omnibus, quæ ad veram contradictionem pertinent, 1. Soph. cap. 4. & 5. Item Impossibile est contradictionem simul de eodem veram esse, lib. 3. Metaph. cap. 6. Item, affirmatio & negatio, oppositæ, non insunt simul eidem, lib. 1. post cap. ult.

Postremo dividitur in Causale, quod habet verum influxum in aliud, est idem quod causa: Vel ^{Causa & Non Causale} Non causale quod habet rationem principij citra influxum causalem, sic privatio dicitur principium corporis naturalis, non causa, &c.

COGNATUM Principij est ipsum PRIUS, ^{Prius, sicut} quod aliud alio prius esse dicitur, 1. vel Tempore, ^{Tempore} quod est antiquius & vetustius 2. Naturâ, quod ^{Naturâ} in naturali essendi ordine antecedit. 3. Ordine, ^{Ordine} quod ante aliud subsequens est dispositum, situm & collocatum, 4. Dignitate, quod est melius & præstantius. 5. Cognitione, quod est notius & facilius. Hujus oppositum est POSTERUS, quod tot ^{Cognitione} modis dicitur, quot PRIUS.

Ad Principium refertur ejus Relatum vide, ^{Principij principiatum quod} licet

licet ipsum principiatum, quod tot modis dicitur quod ipsum Principium, & definitur hoc ipsum, quod ordinem habet ad Principium, tanquam posterius ad prius.

Regulæ.

1. In Principiis non datur progressus in Infinitum. 2. Principia efficiendi, sunt etiam principia cognoscendi. 3. Contra negantem principia non est disputandum scilicet ex illa disciplina cujus negat. 4. Si communissima & prima neget, tum in sensus incurrentia, &c. Principia prima non possunt demonstrari, aut probari directe, intellige Universalia & communia, nisi ad certum genus disciplinæ redigantur: nihilominus tamen adversus protervum adversarium probari possunt Indirecte, videlicet ostensivè, vel per Impossibile, lib. 1. Poster. cap. 2. & cap. 5. lib. prior. c. 36. 4. Principium de se nihil infert, nisi prioritatis respectum ad posterius. 5. Principia invicem non sunt confundenda, sed distinguenda, &c.

CAP. IX. De Causa & Causato in genere.

Causa
quid.

CAUSA est principium importans influxum ad esse causati, h. e. Causa est tale principium, quod dat esse alteri, (hæc definitio intelligenda est de causa per se)

Causalitas
quid.

* Causalitas est ratio formalis cause. Est autem aliquid formaliter causa, non quando potest causare, sed quando actu causat: Vel Causatio sive Causalitas, est influxus ille seu concursus, quod unaquæquæ causa in suo genere actu, inluit in effectum. Suarez disp. 12. sect. 12.

Causa x-
quivoca.

Vox Cause accipitur 3. latissimè, prout recipi-
procuratur cum principio, & hac ratione Arist. lib. 3. Metaph. c. 2. privationem vocat causam. 2. Nis-
mis strictè accipitur pro efficiente ut lib. 3. de
anima cap. 5. tex. 17. 3. Vox cause sumitur pro-
priè & in media significatione, prout respectum ha-
bet ad causatum, sic sumitur lib. 4. Met. c. 2. &
hæc acceptio est huius loci.

Causa in
Actu. vel
Potentia.

Causa dicitur primò vel Actu, que actu & rea
vera inluit in causatum, vel Potentia, que actu

non influit in causatum, habet tamen potentiam influendi. [& hac proprie non est causa.]

Secundò, Causa vocatur Vera, que verè & realiter influit in esse effectus; & sine qua non, que licet non habeat verum influxum in esse effectus, effectus tamen sine ea esse vel fieri nequit.

Vera
sine qua
non

Tertiò dicitur Totalis sive Solitaria, que ita influit in effectum, ut non concurrat alia causa ejusdem ordinis in eodem genere causandi: Vel Partialis, sive sociata, que influit in effectum, concurrente simul alia causa ejusdem ordinis in eodem genere actionis.

Totalis
Partialis

Quartò causa est vel ordinaria, que consueto & proprio suo modo agit, ut Sol semper movetur &c. vel Extraordinaria, que præter & supra naturæ institutum agit, nec usitatum ordinem observat: e. g. extraordinaria causa erat, quod Sol in pugna Josue, non pergeret.

Ordinaria
Extraordi
naria.

Quintò, Causa est vel Remota seu mediata, que aliis intervenientibus ad effectum producendum, concurrat, ut Sol in generatione hominis dicitur causa remota: Vel Proxima seu immediata, que immediate vel proxime concurrat ad effectum producendum, e. g. Sartor vestis causa proxima est.

Remota
Proxima
Subordi
nata essen
tialiter

Sextò, Causa est Subordinata, vel Essentialiter, quæ duæ causæ ejusdem generis, ita sunt affectæ inter se, ut altera ex natura sua pendeat ab altera, in causando, Fonsca lib. 2. cap. 2. q. 1. Vel Accidentaliter, quæ duæ causæ ejusdem generis taliter sunt dispositæ invicem, ut altera aliquo modo ab altera dependeat, non tamen in causando. Et non subordinata, quæ neq. sua natura in causâ donec alio modo ab altera dependet. ut sunt solitarie

Accidens
taliter.

Adequata. Septimo, *Causa est vel adæquata, quæ cum effectu convertitur, & æquè late patet cum effectu, ut rationale est adæquata causa risibilitatis & docilitatis: Vel Inadæquata, quæ effectui est inæqualis, & cum eo non reciprocatur: ut Materia respectu hominis.*

Inadæquata.

Regula 1. Nihil est causa suiipsius. 2. Causa prior est effectu; si nou tempore tamen naturâ. 3. Sublata causa tollitur effectus. 4. Qualis causa, talis effectus, scilicet intelligendo de Causis Univocis: Essentialibus attributis. 5. Causa cause, est etiam causa causati: nempe inessentialiter subordinatis, & necessariò dependentibus. 6. Quicquid est in effectu, præexistit in causa, intellige, de perfectione effectus: item, de inessentia vel formali, vel virtuali, eminenti, aut analogica.

Causatum quid. CAUSATUM dicitur, quod ex causa sua esse suum habet, vel quod à causis suis dependet.

CAP. X. De Materia.

Materia quid. MATERIA est id, ex quo quippiam fit, eo pacto, ut insit Arist. lib. 2. Phys. cap. 3. Vel, Materia est principium internum, quod per potentiam passivam sive receptivam, in rem influit.

Effectus Materie. Ubi primò notandum Effectum Materie esse vel Primarium & adæquatum, quod dicitur ipsum compositum, adeoq; primariò intenditur: vel Secundarium & inadæquatum, estq; forma, quæ in composito sicut pars continetur & causatur à Materia propter compositum: Forma enim à Materia ratione potentie passivæ dependet, & è potentia materię educitur: Ergo Materia est causa formæ, & forma causatum Materie: Deinde causalitas Materie tum respectu Formæ, tum respectu compositi

Causa materię in

compositi est, vel in Fieri, est q^o generatio, non tam
 in Fieri
 men ut est actio, & importat dependentiam ab agente,
 sed ut est passio, & dicit dependentiam à Materia:
 (Actio & passio eadem est Entitas, dicitur enim ac-
 tio ut concipitur tanquam dependentia à potentia
 activa: Passio verò appellatur ut respicit patiens,
 & importat dependentiam à Materia) vel in Facto
 in Facto
 esse, & est unio inter Materiam & Formam, prout
 illa unio sumitur ex parte Materie, b. e. prout sub-
 jective est in Materia, & dici potest receptio For-
 mae, & per eam, ut sic, non forma, sed Materia per-
 fitur.

* Vocabulum Materie 3. modis accipitur, 1. latissime, pro modis d^o
 Materiæ
 omni eo quod potentiale est, adeoque ab alio perfici, & citur.
 terminari potest, ut Genus hoc modo dicitur Materia, re-
 spectu differentie, quod per istam contrahitur, tanquam
 per formam. 2. Strictius, ut per analogiam etiam acciden-
 tius tribuitur. Sic Objectum disciplinae, vocatur Materia
 circa quam. 3. Strictissime, pro essentiali parte alicujus
 Compositi, ex qua illud fit & constat,

Materia distinguitur variè, Primò in Primam
 Primæ
 quæ est & dicitur Aristot. 1. Phys. primum subje-
 ctum ex quo inexistente res fiunt, & in quod ultimo
 Secunda
 resolvuntur: Et Secundam, quæ ita est Materia ali-
 cujus, ut ipsa constet ex alia materia priori: ut
 Compositum.

Secundò, Materia est vel permanens, ex qua
 Permanens
 aliquid est, vel fit, salva manente ejus essentia: Sic
 ex auro fit poculum. vel Transiens, quæ in ge-
 Transiens
 neratione compositi ita mutatur, ut aliam formam
 inducat & pereat, Sic ex ovo fit pullus: ex faris
 na panis.

Proxima. Tertio, Materia est Proxima, ex quâ aliquid
Remota. immediatè est, vel fit, Sic corium est proxima Ma-
 teria calcei, &c. vel Remota, ex quâ mediante
 alia Materia aliquid est vel fit: vel, quæ ita est ma-
 teria alicujus ut sit prius materia alterius. Sic ele-
 menta sunt remota materia metallorum, termi-
 ni Syllogi morum, &c.

Sensibilis. Quarto, Materia est vel Sensibilis, est q, ipsa
Inelligibilis. Substantia habens qualitates sensibiles, h. e. quæ pri-
 mò & per se sunt objecta aliquorum sensuum, son-
 am lib. 6. quæst. 11. vel intelligibilis, dicitur q,
 ipsa Substantia considerata absq; qualitatibus sensi-
 bilibus, ibid. Dicitur intelligibilis, quia ab intelec-
 tu, intellectu, per abstractionem perficitur.

In qua. Quinto, Materia est, vel In qua, diciturq; sub-
Circa quâ. jectum in quo aliquid est, vel fit, vocatur aliâs
 Subjctum inhaesionis, ut Cygnus est subjctum
 albedinis. vel circa quam estq; objectum; circa
 quod agens versatur. Aliâs subjctum tractatio-
 nis dicitur, ut Materia circa quam, visus, est co-
 lor

*Productio-
nis.* Sexto, Materia alia est productionis, ex quâ
*Composi-
tionis.* aliquid fit & producitur, ut ex semine sive gra-
 no fit triticum. Alia Compositionis, ex quâ cons-
 titat materialium, ut forma & Materia respectu
 compositi, sunt Materia compositionis.

* Ratio causandi materiae est potentia passiva sive receptiva.
 2. Materia est determinabilis. 3. Quod caret materia ex-
 pers est passivus.

CAP. XI. De Forma.

FORMA est causa interna, per quam res constituitur in suo esse: Vel Forma est Substantia quædam simplex & incompleta, quæ ut actus materie, cum ea constituit essentiam substantiæ compositæ, varetz: disp. 15. sect. 5. Forma quid.

Se Causalitas Formæ duplex est, prior est respectu Prior.
 Ligi^{ti} teriæ, quam actuat, determinat, perficit, poster^{ior}.
 T^o respectu ipsius compositi, & est dare illi esse, hoc est essentiam, & actualem existentiam, nec non id certam *Entis* speciem restringere, & ab aliis omnibus separare.

Forma multipliciter dicitur: Primò vel Infor^{ma} infor^{mans}, quæ unione Physica conjungitur Subjecto, Forma infor^{mans}.
 Mendoza. ut Anima respectu corporis. Vel Ass^{istens} assistens, quæ nullam habet unionem physicam cum ipsa re cui assistit, sed tantum propinquitatem ad illam movendam, ut Nauta respectu navis.

Secundò, est substantialis, quæ cum subjecto, Substantialis.
 sive materia, quam informat, constituit compositum per se, pertinetq; ad prædicamentum substantiæ, ut Anima. Vel Accid^{entalis} accidentalis, estq; accidens Accidental.
 in abstracto consideratum, constituens cum subjecto talis.
 unum per accidens; ut albedo in corpore, &c.

Tertiò, Totalis quæ informat omnes partes ali^{is} Totalis
 cujus continui heterogenei ut Anima cujus informat Totalis.
 omnes partes animalis: Vel Partialis, quæ non Partialis.
 continuum heterogeneum, sed aliquam ejus partem
 informat, ut forma canis, forma ossis, forma cutis.

Quartò,

Phyfica. Quartò, dicitur Forma vel Phyfica, & est altera pars compositi contradistincta à materia, estq; **Metaphyfica.** Forma propriè dicta. Vel Metaphyfica, estq; ipsum totum, vel quidditas & essentia totius, ut Humanitas, hæc impropiè dicitur Forma.

Materialis Quintò, Forma dividitur in Materialem, quæ à materia dependet, ita ut naturaliter extra eam esse non possit, ut sunt omnes formæ excepta anima rationali. vel Immateriali, quæ citra materiam apta est existere, ut Anima rationalis.

Immaterialis **Genericū.** Sextò, in Genericam, quæ effertur prædicato generico. Et Specificam, quæ effertur prædicato specifico, e. gr. albedo in lacte forma Specifica dicitur, color verù & qualitas sunt formæ genericæ.

Specificū. **Regulæ.** Ratio causandi formæ, non est aliquod accidens, sed ipsa ejus Essentia, nimirum potentia informandi. 2. Per formam est resid quod est. 3. Forma dat esse rei. 4. Unus rei unica est forma, scil. Specifica.

CAP. De Causa Efficiente.

CAUSA efficiens est id, unde primum principium est mutationis & quietis, Arist. c. 3. lib. 2. **Causalitas** Met cap 2. vel Causa efficiens est principium quid per se influens esse in aliud, sine mutatione sui, ex præcisâ ratione influxus, Mendoza.

Causalitas efficiens est actio, hæc enim est forma per quam denominatur agens: Ergo erit etiam forma, per quam denominatur efficiens, quia agens & efficiens sunt idem.

* Tres conditiones requiruntur ad Causalitatem efficientis, 1. ut id quod patitur, sit certo modo diversum ab agente. 2. Id quod patitur sit contiguum agenti, sive intra Sphæram activitatis. 3. ut agenti non sit simile prorsus.

Causa efficiens est multiplex. Alia enim est vel per se, quæ virtute propria producit effectum: vel Causa per se est, à quâ directè pendet effectus, secundum illud proprium esse, quod habet in quantum effectus est, swaretz disp 17. sect. 2. vel per accidens, quæ non producit effectum per se, verum per accidens jungitur principio per se causandi &c. ut cùm Musicus dicitur Architectus.

Porrò Causa efficiens est vel Naturalis, quæ ad unum oppositorum determinata absq; deliberatione, & semper eodem modo si non impeditur, agit, ut ignis urit. vel Voluntaria seu libera, quæ utrumq; respicit oppositionum, scil. pot' agere & non agere.

Tandem Efficiens causa est vel Physica, quæ re vera influit esse in effectus, tales causæ sunt & naturales & liberæ. vel Moralis, quæ imputativè solum influit in effectum, tales sunt causæ applicantes agens ad patiens. nem, consulentes, præcipientes, rogantes.

Demde Causa efficiens est vel Principalis, à quâ directè & primariò, per virtutem principalem effectus producit; Sic Deus est causa principalis nostræ salutis. vel minus principalis, quæ in agendo cooperatur causæ principali, ut sunt qualitates formarum substantialium in productione rerum Physicalium.

Causa efficiens ulterius dicitur vel Prima, quæ à nullo dependet, ab ipsa tamen dependent alia omnia, ut est solus Deus. vel Secunda, quæ ab alia

Causa est efficiens per se.

Per accidens.

Naturalis

Voluntaria

Physica

Moralis

Principalis

Minus principalis

Prima

Secunda

aliter

causa se priore pendet, Qualis est omnis creatura.

Universalis. *Dehinc Causa efficiens est vel Universalis, quæ ad plures effectus producendos indistinctim conurrit, ut Deus, Sol, cælum, astra, vel Particularis, quæ determinate certum producit effectum, ut homo producit hominem, leo leonem.*

Solitaria vel Sociæ. *Et hæc est vel Solitaria, quæ sola effectum producit, ut Christus ratione redemptionis. vel Sociæ, quæ cum alia ejusdem ordinis & generis producit effectum, ut duo equi trahentes currum.*

Impulsiva. *Causa efficiens minus Principalis est vel Impulsiva, quæ principali causæ inservit movendo & impellendo illam: dividitur in Internam sive ἐνὸς καὶ ἐξωθεν, quæ intus movet ad agendum, & externam, sive πρὸς ἄλλοθεν, quæ extrinsecus movet ad agendum, vel Instrumentalis, quæ tanquam instrumentum assumitur à principali causâ, & ad ejus effectum producendum dirigitur, sic pena est Causa instrumentalis respectu scribentis.*

Coordinatae. *Causæ efficientes dicuntur vel Coordinatæ, Suntq; ejusdem ordinis & gradus in causando, ut sunt causæ sociæ, vel subordinatæ, quæ ita conjunguntur in producendo effectum, ut in diverso ordine causandi agant, qui ordo reperitur, inter causam particularem, & universalem, tum particularem primam & secundam.*

Subordinatae. *Tandem Causa efficiens dicitur vel juxta immediationem Virtutis, quando illa propriâ & insita virtute, nullâ aliâ mediâ interveniente, agit, & effectum producit, talis causa dicitur ignis res*

Et appositæ aquæ, & Sol respectu corporum, quæ calefacit: vel Immediationem suppositi, quando inter ipsam causam efficientem, & ipsum subjectum, nullum aliud suppositum sive Singulare se subsistens, est interjectum; & hōc modo, a manum, quam abluit, refrigerare dicitur.

Ætherea efficiens est & dicitur vel per transmutationem, quæ transmutando quasi, vel agendo producit aliquem effectum, ut natura res generationis Physicæ: Vel per Emanationem, à quâ emanat & fluit effectus sine transmutatione aliqua, talis efficiens dicitur anima respectu intellectum, substantia ratione accidentium.

Taliter efficiens dicitur Univoca, quæ ejusdem generis sive speciei est cum effectu, ut homo generat hominem. vel Æquivoca, quæ specie ab effectu differt, ut Sutor a corio.

causandi efficientis est potentia activa. 2. Causa efficiens modo se habens semper producit idem. 3. Omnia agentia in virtute primi agentis agunt. 4. Causa causæ tam causæ causati, nempe in essentialibus subordinatis, quibus necessaria datur dependentiā causati & causæ.

Subord. CAPUT XIII. De Fine.

1. s est causa, cujus gratia res est Arist. 2: c. cap 3. & 4. Metaphys. cap. 2.

litas finis duplex est, Una respectu efficiens quod ducit, movet, & ad effectum producit, cui, seu boni alicujus, desiderium aluit: est instrumentum finis, propter quod appetitur, & à agens agit. bonitas in rebus sive veritas: Altera Finis causalitas, respectu medio-

Finis quid

mediorum est, prout illis amabilitatem, bonitatem, ordinem & mensuram conciliat.

Terminationis.

Finis primò est vel terminationis rei, qui non est causa finalis, sed ultimum extremum, cujusq; rei, ut punctum lineæ. vel Motionis agentis, qui

Motionis.

est id propter quod aliquid agit, & hic finis dicitur Causa finalis.

Secundò, Finis est vel \bar{x} , sive cujus estq; ipsa res in qua ratio boni invenitur: vel ut Pacius loquitur est id, cujus consequendi gratiã laborat agens, Sic finis cujus curationis, est sanitas: vel \bar{q} sive cui, & est adoptio illius boni, seu usus illius rei, ut Finis medicationis cui est egrotus.

RC. ult. et Com.
mentat. in Prædi.
Cabilia. fol. 10.

Formalis.

Tertiò, Finis est vel Formalis, estq; actio circa aliquod objectum: vel Objectivus, & est ipsum objectum actionis: ut finis ultimus formalis hominis est clara Dei visio, objectivus est ipse Deus.

Objectivus.

Ultimus.

Quartò, Finis est ultimus, propter quem alia appetuntur, ipse verò propter nullum aliud, & est vel Simpliciter Ultimus, propter quem alia in universo sunt omnia, ipse autem prorsus propter nihil aliud, ut Deus, Dei gloria: Vel Ultimus in suo genere, propter quem omnia sunt, quæ in aliquo genere vel serie continentur, ipse autem propter nihil eorum est, quæ sub eo genere vel serie continentur: sic Philosophiæ Theoreticæ finis ultimus est cognitio, Practicæ verò operatio. Et

Intermedius.

Intermedius, propter quem ita aliquid est, ut ipse etiam

Objectio & Res possidenda. Formalis, modo seu via qua ad rem possidendam venit.

Finit Inferno Logice i Syllogizatio, Expono; Veritas ipsa.

etiam sit propter aliud, talis finis, & Finis ipse est, quatenus propter ipsum aliquid est, & est quod quæ medium, quatenus ipse propter aliud est.

Quintò, Finis dicitur vel Principalis ad quem omnia opera, omnesq; actiones agentis tendunt, & hic tantum unicus est. Vel Minus Principalis, qui ad principalem tendit, & ad illum consequendum est necessarius, tales unius rei possunt esse plures, &c.

Principalis.

Minus principalis.

Sextò, Finis est vel Externus, qui dicitur principalis & nobilissimus, quia actionem ultimò terminat, & agentis intentionem plene satiat: hic terminus finis sæpius abesse potest ab ipsa actione: ut Piscium captura, in piscatione. vel Internus, qui in ipsis artibus, earumq; operationibus manet, & ab eis nunquam divellitur, ut est ipsa Piscatio in arte piscatoria, &c. Jacob. Mart. in Ex. Metaph. Exerc. 4. Thes. 6.

Externus.

Internus.

Ratio causandi Finis est solum bonum, sive revera tale sit, sive apparens, quia solum bonum est ratio, sub qua aliquid appetitur. 1. Finis causat sive movet, non secundum esse intentionale, sed secundum esse reale. Sive illud esse actu vel potentia tale sit. 3. Finis est primus in intentione, & ultimus in executione. 4. Unius rei tantum unicus est Finis, scilicet, Principalis & Ultimus.

Hucusq; de Causis, ex quibus Causati natura facile intelligi potest; Definitur verò quod sit id, quod ex causis esse suum habet: Estq; quadruplex juxta dependentiam à Causis, 1. EFFECTUM, quod à causa efficiente dependet. 2. FINITUM, quod à fine pendet, 3. MATERIATUM, quod à materiâ pendet. 4. FORMATUM est quod

C

à for-

à forma pendet. Cæterum horum divisiones facile intelliguntur ex distinctionibus causarum suarum, &c.

CAP. XIV. De *Necessario* & *Contingente*.

Necessarium est, quod non potest aliter se habere.

Necessarium quid.

Æquivocatio.

Necessarium complexum.

* Necessarium quot modis dicatur, Hispanus hisce Versiculis exprimit:

Vtile, Perpetuum, Sistentans, & Violentum,
Quatuor expresse, vox denotat ista NECESSSE.

Necessarium dicitur vel Complexum, estque enunciatio vera & necessaria, quæ nullo modo potest esse falsa: ut Homo est risibilis. Quod insuper dupliciter consideratur vel Formaliter, & fit ratione habitudinis terminorum, ut in modalibus, de quibus Aristot. 1. prior Analyt. vel Materialiter, accipiturque pro vera & necessaria connexionem prædicati cum Subjecto in re ipsa, ut Homo est animal.

Incomplexum.

Vel Incomplexum, quod rebus ipsis inest simplicibus. simplicique termino immutabilitatem importante effertur, ut Deus, Angelus, Cælum, Sol, &c.

Absolutum.

Necessarium Incomplexum est vel Absolutè tale quod simpliciter non potest non esse, & plane nullam ut corrumpatur causam habet, Tale est solus DEUS. Vel Secundum quid, & dependens, quod simpliciter quidem esse potest & non esse, propter dependentiam à primo Ente, à nullâ tamen causa naturali & creatâ destrui potest, hoc modo necessa-

Secundum quid.

riò homo est animal rationale, & ignis urens : Physica)
 Huc refertur Necessitas Physica, quæ est in rebus
 naturalibus, oriturq; ex dependentia Cause & ef-
 fectus necessariâ. Sic Necessitate Physica Sol sem-
 per movetur, nec potest non moveri, nisi divi-
 nitùs impediatur.

Necessarium porrò (*Physicum*) est & dicitur, Necessari-
 vel ratione Efficientis, quando effectus indissolubili um efficien-
 li nexu coheret cum efficiente, ut Sol necessariò tis.
 efficit diem. Vel Finis, quod ad finis asssecutio- Finis)
 nem exigitur, quamvis in se sit contingens, & tum
 fieri, & non fieri possit, sic diligentia respectu eru- Formæ)
 ditionis, bellum respectu hostium, &c. dicun-
 tur necessaria. Vel Formæ, quod propter formam Formæ)
 immutabiliter se habet. Sic homo propter For-
 mam (animam) est rationalis, docilis, risibilis, Materiæ)
 &c. Vel Materiæ, quando aliquid inest immutabi-
 liter propter materiam. Sic homo necessariò est
 corruptibilis propter mixtionem Elementorum.

Necessarium deniq; aliud est, vel Necessitat- Conse-
 consequentiæ, quando consequens non est neces- quentiæ)
 sarium nisi posito antecedente, ita tamen ut tam an-
 tecedens quam consequens sint in se contingentia,
 Sic hæc necessitate necessaria dicuntur scandala,
 posita videlicet malitiâ mundi. Sic dum aliquis
 sedet, necessariò sedere dicitur, posito quod a-
 ctu sedeat. Vel Necessitate consequentis, quan-
 do tam antecedens quam consequens est in se ne-
 cessarium, estq; propriè dicta & absoluta necessitas,
 quæ consistit in essentiali nexu cause & effectus.

Ant. And. 5. Met. q. 4. ut si homo est animal, necessario est sensibilis,

Absolutum.

Necessarium ulterius dicitur vel Absolutum, ejus oppositum includit contradictionem. Vel Suppositione, quod proprie est rerum contingentium: quæ necessaria dicuntur, quòd positis quibusdam, necessario sequantur alia.

Ex Suppositione.

Contingens quid. Duplex:

CONTINGENS est, quod potest se aliter habere, ut Sedere, stare, ambulare.

Universalis Particularis.

Contingentia primò alia est Universalis, & dicitur conceptus, quò illa formaliter, & Idealiter in ultima abstractione spectatur: Alia Particularis, quâ Ens determinatum contingenter se habet, vel ad esse aut operari.

Intrinseca

Tandem contingentia alia est Intrinseca, & dicitur ipsa libertas voluntatis, quæ agere & non agere potest. Alia Extrinseca, quæ obtingit rei per accidens, quatenus ab extrinseca vi, mutatur, vel impeditur, &c.

Extrinseca.

Æqualit. ut plurimum. raro.

Ultimò Contingens aliud dicitur Æqualitèr, quod æquè contingere potest, atq; oppositum: aliud ut plurimum, quod frequentius est: Aliud raro, quod raro accidit.

Regulæ.

1. Omne, quod est, quando est, necesse est esse. 2. Omne Ens est necessarium vel contingens: 3. Necessitas absoluta, excludit omnem contingentiam. 4. Omnis necessitas & Contingentia, à causis proximis oritur. 5. Quod sit natura ordine, necessario sit scil. necessitate simplici & Physica, 6. Contingentiam & libertatem rebus qui adimit, is Deum peccati aut horum rem constituit. 7. Divina præscientia non tollit rerum contingentiam. 8. Necessitas naturalis: sive Physica, solius Dei omnipotentia aufertur revera potest. Ioh. 10. 13. Dan. 3. 27.

CAPUT XV. De Dependente &
Independente.

DEPENDENS est quod ab alio tanquam priore pendet, & proprie esse suum ab alio effective habet, hoc modo omnis creatura, dicitur Ens dependens. Dependens quidem

Est autem dependentia vel Subjectiva, que definitur quod sit habitudo, sive respectus ad identis, ad suum Subjectum, sine quo esse nequit, ut quantitatis ad corpus. Vel Objectiva, qua aliquid dependet ab alio tanquam objecto, quomodo omnes habitus dependent a suis subjectis. Vel Fundamentalis, que infert dependentiam relati a suo Fundamento, ut Dominus a Dominio. Subjectiva
Objectiva
Fundamentalis

* Vbi nota, distributionem hanc, dependentis esse magis amplam & analogicam, quam proprie & strictè dictam, videlicet cum ista tantum proprie dependentia effectiva ad aptetur.

INDEPENDENS est Ens, quod non eget alio priore, ad suum esse a quo effective sit, aut dependeat, id est, vel simpliciter & absolute, tale est uti solus Deus. Vel in certo genere & modo Independentie, sicut Substantie respectu accidentium dici possunt Independentes. Independens quidem

1. Omne Dependens est ab alio creatum, factum & finitum.
2. Quicquid dependens est, id posterius est eo, a quo dependet, scilicet, effective.

Porro doctrine de Dependente & Independente, subijcitur a Metaphysicis id quod dicitur, esse, vel a seipso, vel ab alio. Item, Creatum & Increateum, de quibus breviter, Ens a se dicitur, quod Esse vel se

quod non habet ordinem ad aliud, à quo fit, vel dependeat, estq; Solus DEUS.

Vbi observandum, Præpositiones A vel Ab, dupliciter sumi:
 1. Latius, pro habitudine quacunque rerum, quæ cum ordine concipiuntur: Sic Essentia divina in filio dicitur à patre, nempe ratione ordinis & communicationis. Iacob. M. in disp. Metaph. 2. Strictius, quando A, vel Ab, tantum designat habitudinem principij effectivi, uti in aliis omnibus rebus dependentibus.

Ens ab alio.

Ens ab alio, dicitur, quod habet ordinem ad prius, à quo est & dependet in esse, h. e. quod effectivè ab alio tanquam à causa dependet: quomodo omnis creatura à DEO.

Increatum quid.

INCREATUM ENS est, quod in se habet negationem omnis dependentiæ: ordinatum verò ad hoc, ut ab ipso omnia dependeant quæ sunt extra ipsum, quomodo iterum solus Deus est Ens increatum.

Est autem creatio nihil aliud, quam productio Entis, è non pre-existente materiâ, ab infinita virtute facta.

Creatum.

CREATUM ENS est, quod ab alio est per Creationem, sive id, quod primitivè è nihilo est productum à Deo, tanquam à primò & infinito Ente: ordinatum ad certam speciem, terminatumq; ad certum individuum.

Regulæ. 1. Nihil est aut fit à se ipso, scilicet effectivè. 2. Ens à se dicitur, quod non est factum ab alio. 3. Quicquid creatum est, ab alio est dependens. 4. Omne creatum est ab increato. 5. Quod increatum est, à se fit necessum est. 6. Increatum non est, nisi unum. 7. Omnia infra Deum dependent à DEO, tum in FIERI, ratione creationis, tum in ESSE, ratione conservationis, tum in OPERARI, ratione generalis influxus & concursus, &c.

CAP. XVI. De Simplicibus & Compositis.

Fuerunt Affectiones Immediate, sequuntur jam

ex ordine Mediatæ, quæ ex primis oriuntur, ipsiq; Mediatæ
 Enti conveniunt, mediante Unitate, Veritate, &
 Bonitate, ut sunt: Simplicitas & Compositio,
 Totalitas & Partialitas, Universalitas, & Singula-
 ritas, &c. de quibus jam ordine.

SIMPLEX est, quod non potest resolvi in Simplex
quid.
 plura: Vel simplicitas dicit negationem Compo-
 sitionis, swaretz dissp. 30, sect. 3.

Simplicitas sumitur dupliciter, Primò, prout Simplici-
tas duplex
 opponitur ipsi Composito formaliter: Hoc modo
 si sumantur simplicitas & Compositio sunt diffe-
 rentiæ essentialis Entis. 2. Ut proponitur divisibi-
 li quo ipso tamen modo etiam composito opponitur,
 non tamen sub ratione compositi, sed ut divisibile
 est. Hoc modo si sumantur simplicitas & Compo-
 sitio, sunt differentiæ accidentales & affectiones Entis.

2. Vox Simplex ambigue dicitur, 1. Vulgè riter, quatenus oppo-
 nitur dolo & fraudi Math. 10. 2. Sumitur, quatenus po-
 pulariter, opponitur prudentiæ. 3. Simplex illud dicitur,
 quod omnem commissionem, omneque ascititium quocun-
 que modo excludit.

Simplex sive simplicitas variè dividitur, 1. in Absoluta;
 Absolutum simpliciter, quod expers est omnis tuma
 compositionis, neq; ullo genere compositionis com-
 positum est. Verum Entis nobilitate simplicissimum
 dicitur, ut est solus Deus. Vel in certo Genere, Genere
 quod non respicit omnem Compositionem simplici-
 ter, sed aliqualem compositionis speciem: quomodo
 omnes Angeli, Spiritus & Actus puri dicuntur
 simplicia Entia, respectu compositionis Physicæ.

Insuper quid simplex sit & quod simplex, ex ratio-
 ne Compositionis facile innotescit.

Compo.

Compositio
quid.

COMPOSITIO ergò dicitur, simul positio, vel Conjunctio plurium rerum unum tertium constituentium : Compositum autem erit partes illæ, quæ compositione afficiuntur. Mendoza Phys. disp. 6. sect. 1.

Nomen Compositio sumitur 1. pro ipsa actione, quæ aliqua componuntur, estque idem quod mixtio, h. e. actus univendi, quo quidem modo accepta compositio, non est a iq id essentiali composito. 2. Pro termino actionis, estque aliquid intrinsecum composito, ejusque ratio formalis, & dicitur Unio : & sic accipitur in præsentè Materia.

Realis.

Compositio est & dicitur vel Realis, cujus extrema sunt realia, realiter à se invicem distincta : vel Rationis, estq; cognitio componens atq; conjungens duo objecta ratione distincta, è quibus res sulcat tertium, Mendoza Log. disp. 4. sect. 3.

Rationis.

Materia &
Forma.

Secundò, Compositio est vel ex Materia & Forma, diciturq; Compositio essentialis, omnibus corporibus propriè conveniens : vel Subjecto & Accidens, quæ omni creato inest, prout illud prædictum est certis accidentibus ab ipsis essentia realiter distinctis, dicitur compositio per accidens.

Subjecti &
Accidentis

Ex partibus
integrantibus.

Compositio deniq; dicitur vel ex partibus Integrantibus, & quantitativis propriè dictis, ubi una pars quantitatis est extra aliam, ut in continuis & discretis quantitativis : Vel ex partibus per analogiam : quomodo Philosophia ex duabus constat partibus : Theoreticâ nempe & Practicâ.

Analogia.

Natura &
Supposito

Quartò, Compositio est vel ex Natura & Supposito, (creatis Suppositis propriâ) quæ essentia creata substantialis coarctatur, per modum superadditum ad esse personæ, vel suppositi, sic omnis homo

homo est compositus ex natura & superaddita
 suppositivitate. Ex esse &
Essentia. vel ex esse & Essentia, quæ
 habet rationem & proportionem actus & potens
 tiæ, includit quæ, & quo aliquid esse dicitur, tum ipsum
 quod sit, ut homo & humanitas. Est quæ, saltem
 compositio rationis.

Ultimò, Compositio dicitur esse ex Genere &
 differentia, prout rem concipimus ut commune ex genere
& differen
tia.
 magis, & differens ab aliis: Vel quatenus latius
 quoddam contrahibile est per differentias opposi
 tas, & hæc compositio datur in omni specie & En
 te creato, Sic homo componitur ex animali &
 rationali. aliàs dicitur Compositio Logica.

1. Simplicitas est summus Entitatis gradus. 2. Quo quid sim
 plicius conobilius. 3. Quæ sub Deo sunt, suo modo com
 posita sunt. 4. Ens increatum & infinitum nullo modo est
 compositum. 5. Compositio est nomen multiplicis Im
 perfectionis. Regula.

CAPUT XVII. De Toto & Parte.

TOTUM est quod habet omnes partes sibi de
 bitas & proportionatas: vel Totum est, cujus Totum
quid.
 nulla pars abest eorum, ex quibus natura dicitur: &
 quod ita continet ea quæ continentur, ut illa sint U
 num, Arist. lib. 5, Metaph. c. 26.

Duo ad naturam totius requiruntur, 1. Pluralitas quædam, ut
 per partes constituatur. 2. Partium in toto Uno: ita enim
 debent plura illa contineri, ut sint unum.

Totum sextuplex dicitur: Essentiale, In
 tegrale, Universale, Numerale, Potentiale, &
 Perfectionale. Totum Essentiale est composit
 tum ex partibus constituentibus intrinsecè essentiam
 per modum actus & potestatis, tale est omne cor
 pus: Totum
quæ tiple.

Phyſicum. *pus: diciturq; iterum dupliciter, vel Phyſicum, cujus partes ſunt realiter diſtinctæ, ut materia & forma reſpectu compoſiti, vel Metaphyſicum, ſeu Logicum, cujus partes ſola ratione diſtinguuntur, ut Species reſpectu Generis & differentiæ.*

Totum integrale. *Totum integrale eſt, quod continet plura conſtituentia ipſum realiter, non per modum actus & potentiae, ſed per modum continuitatis, vel contiguitatis & colligationis, Sic homo conſtat ex carne, capite, collo, &c. Eſt vel Similare, quod conſtat ex partibus ejusdem rationis ſive eſſentiae, ut aqua. Vel Diſſimilare, cujus partes eſſentiã diſſerunt, ut oculus, &c.*

Univerſale. *Univerſale totum eſt, quod continet partes Subjectivas ſub ſe actu, vel aptitudine, de quibus prædicatur: ut Genus reſpectu Specierum, dicitur vel Univocum, quod æquè primò participatur à ſpeciebus, ut Animal. Vel Analogum, quod ab una ſpecie prius ab alia conſequentèr participatur, ut Ens ad Subſtantiam & Accidens.*

Numerale. *Numerale totum, eſt numerus comprehendens pluralitatem aliquorum numeratorum, ut Duodecarius, &c.*

Potentiale. *Totum potentiale ſeu poſſitivum, quod conſtat ex multis potentis, tanquam partibus, quas actu continet, ut Anima reſpectu facultatum.*

Perfectionale. *Perfectionale eſt, quod attenditur ſecundum complementum perfectionis ſubſtantiae individualis, Vel Totum perfectionale eſt, quod ponit perfectiſſimum, perfectiſſimæ ſubſtantiae complementum:*

tribuit

tribuitur soli Deo, qui simpliciter totus dicitur absq; omni parte.

PARS opponitur Toti, tanquam incompletum, Pars quia completo & definitur, quod sit portio totius, quæ una cum aliis sibi respondentibus est apta constituens re totum.

Sunt autem partes vel **Essentiales**, quæ essentialis. essentialitatem rei intrinsecè constituunt, quarum una sublata ipsa quidditas rei auferitur, ut Anima rationalis, & corpus respectu hominis: Vel **Integrales**, Integralis. quæ integritatem & essentialitatem rei complent, per unionem, sive cohesionem continuam, quarum una sublata, tollitur equidem compositi integritas, non autem essentia sive quidditas: tales partes sunt, caput, venter, pedes, &c.

Partes **Integrales** sunt vel **Homogeneæ** sive si- Homogeneæ. milares, quarum Substantia sive essentia est eadem cum toto, ut quævis particula carnis caro est: Vel **Heterogeneæ** sive dissimilares, quæ in partes Heterogeneæ. plures essentialitatem differentes sunt dividuæ, ut Caput, tor, epar, sunt partes hominis heterogeneæ.

Partes dissimilares sunt vel **Principales**, sine quibus totum esse aut conservari nequit, ut in homine cor, caput: Vel **Minus Principales**, sine quibus totum salvum esse potest, ut sunt digiti, brachia, &c. Reliquæ partes, non proprie tales dicuntur, quæ aliis totius generibus attribuuntur, *Universalis* & *Potentiali*, verùm κατὰ ἀναλογίαν & proportionem quandam, de iis dicuntur.

Totum est majus quolibet sua parte, mole, perfectione, & facultatibus. 2. Posito toto necesse est ponere omnes partes totius.

totius: 3. Vnum idemque diverso respectu potest esse pars
& totum. 4. Sublato toto auferuntur omnes partes. 5. Sub-
lata unà parte integrali, non statim auferatur totum. 6. Sub-
lata pars essentiali, destruitur totum. 7. Quod nullius est
partis, absurdè tribuitur toti.

CAP. XVIII. De' Eodem & diverso,
sive Identitate & diversitate.

Idem quid Idem est, quod consistit in Negatione divisionis,
vel distinctionis à se sive ab eo, cum quo idem esse
se dicitur, Suarez disp. 7. sect. 3. Vel Identitas
est res una, explicata uno aut pluribus conceptibus,
Mendoza disp. Met. 6. s. 1.

Relativè. Nomen hoc Idem sumitur 1. vel Relativè sive
formaliter, quando importat relationem: Et quicquid
hoc modo dicitur idem, sibi ipsi vel alteri dicitur
idem, in quo maximè ab unitate distinguitur:
Negativè Unum enim est conceptus absolutus, Idem verò res
spectivus. 2. Negativè sive fundamentaliter,
quando id dicitur idem: quod non est ab aliquo di-
versum seu distinctum: & hoc modo fere nihil dif-
fert ab uno, nisi quod Unum dicat negationem di-
visionis in se: Idem verò divisionis negationem à
se, sive ab eo, cum quo idem esse dicitur.

Identitas dicitur 1. vel Generica, estque illorum
quæ conveniunt in uno communi genere, aliàs di-
citur *ὁμογενῆς*, ut Homo, Leo, idem sunt in animalibus.
Generica. Vel Specifica, quæ individua ejusdem Speciei con-
veniunt in eadem specie, ut Petrus, Paulus idem
sunt specie humana.

Numerica Secundò, Identitas est vel Numerica, tribui-
turque illis, quæ unum sunt numero, ut Petrus juve-
nis

his, & Petrus senex. vel Analogica, *compe.* Analogica
 tens illis, quæ in uno prædicato, secundum propor-
 tionem de iis dicto, conveniunt, sic idem Analoga
 sunt Caput hominis & Christus. Membra
 hominis & Ecclesia.

Tertio, Identitas est vel Causalis, quæ duo Causalis.
 Entia, vel plura conveniunt respectu cause Efficiente
 entis, vel Materie, vel Formæ vel Finis. Sic duo
 fratres habent identitatem respectu parentum, Effectiva.
 &c. Vel Effectiva, quæ duo Entia vel plura re-
 spectu alicujus effecti conveniunt, ut duo equi tra- Subjectiva
 hentes currum: Vel Subjectiva, quæ duo acci-
 dentia idem dicuntur esse subjecto, quia in uno eor-
 demq; subjecto sunt, ut Albedo, superficies, quan-
 titas, in pariete.

Quarto, Identitas dicitur esse vel Supposita- Supposita-
 lis, quæ distinctæ & diverse nature conveniunt in talis.
 Uno supposito, sive in una persona, ita quidem ut
 unum constituent ὁμοῦς, ut in ferro ignito
 suppositaliter unum idemque sunt ignis & fer- Essentialis
 rum, &c. Vel Essentialis, quæ identificantur plu-
 res uni esse Singulari, idq; duobus modis. Primo,
 Quando plures (modi) identificantur essentie plu-
 rissimæ, ita tamen ut realiter inter se differant, rea-
 lem verò identitatem habeant in esse singulari com-
 muni, Sic Personæ divinitatis sunt unum essentia-
 liter & idem. Secundo, quando concurrunt
 quedam intrinsecè ad constituendam essentiam ali-
 cujus, ut Animal & rationale abolyunt essentiam
 hominis.

COGNATA Identitatis sunt SIMILIA,
& ÆQUALIA.

Simile. Similia sunt, quorum qualitas est una, ut homo & bulla sunt similia ob fragilitatem.

Æqualis. Æqualia sunt quorum quantitas est una, ut Gemelli & coetanei sunt æquales in tempore vitæ.

Diversitas quid. DIVERSITAS est inter illa, quæ distincta, sine contradictione aut esse aut concipi possunt, si ve id fiat à solo intellectu, vel fundamentò præsuppositò.

Diversa tantùm, Diversa autem vel diversa tantùm, quæ per totam essentiam differunt, ita ut in nullo genere communi convenient, ut Deus & Creaturæ: vel Diversa differentiæ, diversa differentia, quæ propriè differunt per aliquid sui, ita tamen ut convenient in aliquo genere univoco, sic diversæ species differunt per diversam formam.

sine pugna cum pugna Diversa porrò dicuntur vel sine pugna, ex quibus oritur Distinctio: Vel cum pugna quæ infert oppositionem, de quibus in sequentibus Cap.

Quæ in uno tertio sunt eadem inter se sunt eadem, scilicet in uno tertio incommunicabili re & ratione: 2. Idem manens idem, semper, natum est facere idem. 3. Simile non est idem. 4. De hisdem ut hisdem idem ferendum est iudicium, 5. Idem non potest esse simile & dissimile, secundum idem.

CAP. XIX. De Distinctione.

Distinctio quid. Distinctio est unum conceptum non esse alium, Mendoza disp. 6 Met. vel Distinctio est diversitas, quæ res vel præter mentis nostræ operationem differunt: aut ab ipsa mentis operatione rebus distinctio imprimatur: unde omnis distinctio

vel

vel est juxta rem ipsam, & à parte rei, vel juxta
rationem.

Distinctio in Genere dicitur REALIS, vel Duplex
RATIONIS.

Distinctio Realis vel strictè ita dicitur & ri- Realis stri-
gorosè, estq; diversitas inter res positivas & reales, ctie.
quarum una non est alia, ita distinguuntur Ignis,
aqua. Vel Realis per Analogiam, quæ est inter per Analo-
modos diversos, & inter oppositas relationes, qua- guam.
rum una est incommunicabilis alteri, licet non sem-
per sint distinctæ res, neq; etiam in distinctis divers-
sisq; Entibus: Sic distinguuntur Actus & potentia,
Necessarium & contingens. Scharff. disp. 14.
Metaph.

* Vbi primò nota signa distinctionis Realis absolutæ esse 1.
quando due res sunt in diversis Suppositis, & quando non
uniuntur. 2. Realis separabilitas. 3. Ratio causæ, quæ ab
effectu suo realiter differt. Secundo, observandum termi-
num REALE, esse, non univocum sed Analogicum, qui
primò dicitur de iis, quæ inter se differunt, tanquam res &
res. Secundario, quatenus attribuitur etiam modis Entis
diversis & oppositis relationibus, licet non semper sint di-
distinctæ res vel in distinctis Entibus. Scharif. Theor.
Trans. dis. XIV.

Porro, Distinctio Realis est vel Essentialis,
illorum quæ Essentiâ vel Genericâ vel specificâ dif-
ferunt, ut Corpora, Spiritus, cælum, elemen- Suppositi-
talit.
tum. Vel Suppositalis, illisq; tribuitur, quæ Sup-
positi diversitate distant, sive sint ejusdem speciei,
sive non. Sic omnes res singulares differunt
suppositaliter. Deinde distinctio Realis dicitur
Causalis,
vel Causalis, & eorum est, quæ causis differunt
vel internis vel externis. Sic Formâ distinguitur
homo a brutis: Vel Subjectiva, quando acciden- Subjectiva
tia

Acciden-
talis.

tia realiter distinguuntur subjectis: ut albedo in cygno & pariete. Vel Accidentalibus, quando Subjecta diversis accidentibus distinguuntur, ut Doctus ab indocto.

Rationis
distinctio.

DISTINCTIO Rationis est, quæ formaliter & actualiter non est in rebus, quæ sic distinctæ denominantur, prout in se existunt, sed solum prout substant conceptibus nostris, & ab illis denominationem aliquam accipiunt, Swartz dissp. Metaph. 7. s. 1.

Pura.

Est autem hæc distinctio vel Rationis puræ, (aliàs rationis ratiocinantis) quæ non habet fundamentum in re, verum oritur solum ex operatione intellectus, prout mens nostra distinctè concipit, quæ in re ipsa sunt unum & idem, uti dextrum & sinistrum in Columna. Vel Rationis Eminens, quæ non planè fit & fingitur à mente, sed aliis quale fundamentum habet extra rationem, in efficacia, virtutibus & effectibus rei: sic in igne distinguimus operationes diversas, item, In Sole: Ita in DEO attributum unum distinguimus ab alio: dicitur aliis, ut Thom. Cajet. Distinctio Virtualis. Vel distinctio propter eminentiam ex natura rei.

Eminens.

Formalis.

Huc refertur Distinctio Formalis, quando una essentia continet duas realitates formaliter extra se invicem positas, Sic affectiones Entis formaliter distinguuntur ab ipso Ente, ut Unitas, Veritas, Bonitas. Et Modalis, quæ Entia per modos, seu ipsi modi cum inter se, tum ab entibus distinguuntur

Modalis.

lib. 5. c. 6. sic differunt, Essentia & E-
 entia, Subsistentia & Inhærentia, tarditas
 & velocitas, & motus.

Distinctio, quæ non habet fundamentum in re, nulla est. 2. Regulæ
 Quæ habent diversas Essentias distinguuntur realiter, non
 contra 3. Non omnis distinctio Realis est Essentialis. 4.
 Modalis distinctio, tantum revera datur in rebus creatis 5.
 Distinctio rationis non est Ens rationis, sed distinctus di-
 versorum modorum in una re conceptus. 6. Qui bene di-
 stinguat bene docet.

CAPUT XX. De Oppositione.

OPPOSITIO est repugnancia aliquorum ^{Oppositio}
 non permittentium se simul & semel in uno ^{quid.}
 objecto respectu ejusdem.

Vocabulum Oppositionis sumitur 1. Generaliter, pro quacumque diversitate, vel repugnancia rerum seu extremorum, & hoc modo idem est Oppositio quod diversitas & distinctio. 2. Magis proprie & strictè pro repugnancia inter certa & definita extrema, peculiari habitudine inter ea inventa.

Oppositio dividitur in Negativam, quæ est inter ^{Negativa}
 unum extremum positivum, negativum & privativum, quò referuntur Contradictoria & privativa. Et positivam, cujus extrema sunt positiva, species ejus sunt Contrariè & Relativè opposita.

Oppositio Contradictoria, est pugna inter ^{Contradictoria}
 unum Ens, vel inter puram affirmationem & puram negationem, ut homo, non homo, estque; vel Explicita, quando expressè aliquid esse & non esse dicitur simul, ut sedere non sedere. Vel Implicita, quando alterum membrum per alterum evertitur: dicitur contradictio in adjecto: ut ferrum ligneum. ^{Privativa}

Oppositio privativa, est pugna inter habitum
 D seu

seu formam & privationem, ut Visus, cœcitas; Scientia & ignorantia. 2. Tria sunt requisita hujus oppositionis 1. requiritur Subjectum habitabile, b. e. quod sit aptum ad recipiendum habitum. 2. Determinatio partis, b. e. ut privatio sit in ea parte, in qua per naturam inesse potest habitus. 3. Determinatio certi temporis, b. e. prout tempus à natura est statutum.

Subjectum habitabile

Determinatio partis. certi temporis.

Oppositio contraria.

Oppositio contraria est pugna inter duos terminos absolutos, qui ita inter se distant, ut se mutuo expellant e communi subjecto, in quo successive possunt esse, nisi alterum insit à natura, ut Calor & frigus.

Oppositio Relativa est pugna inter duo relativa opposita, quorum unum non est alterum, ut Pater, Filius; Dominus & Servus.

Regulæ: 1. Inter Contradictoria non datur medium. 2. A privatione totali ad habitum non datur regressus naturaliter. 3. Contraria non possunt esse simul in eodem subjecto, scil. in gradu excellenti. 4. Contraria sub eodem genere maxime distant. 5. Repugnantia non possunt tribui eidem, eodem modo & respectu.

CAP. XXI. De Universalis & Singulari.

Universalis quid?

UNIVERSALE est cujus entitas divisibilis est, in plures entitates adequatè tales, qualis est ipsa: Vel UNIVERSALE dicitur quod secundum unam aliquam rationem multis communicatur seu in multis reperitur. Swartz disp. 5 § 2.

Universale variè modis dicitur 1. In Causando, quod universaliter causat, est quæ nihil aliud quam causa universalis, quæ plura producit effecta, ut :
Deus,

Deus, coelum. *in representando seu significan-*
do, quod est vox vel nomen, vel imago, vel species in repræ-
plura representans. 3. *In prædicando, quod pos-* sentando,
test de pluribus prædicari. 4. *In Essendo, quod* in prædi-
aptum natum est pluribus inesse. Hoc proprie ita cando.
dicitur est q̄, hujus loci. in Essendo

* Duo requiruntur ad Universalis naturam, 1. *Veritas, hoc est*
Omne Universale est unum quid; Hæc autem uni- as non
competit objecto, quod universale dicitur, à parte rei,
sed per conceptum intellectus. 2. *Communicas, sive apti-*
tudinalis multiplicitas, h. e. ut sit in multis, ut & ipsum
fit multa, quia multiplicatum est ad numerum eorum, qui-
bus inest, atque hoc universali competit à parte rei citra
mentis operationem.

Ceterum Universale est vel Actu, quod dicitur Actu
natura communis jam abstracta & per mentem cons-
cepta ut universale quid, aliàs dicitur Univer-
sale post multa abstractum & Logicum, ut sunt Potentia
omnia Genera & Species: Vel Potentiâ est q̄
natura communis in Singularibus radicata, quæ
apta nata est, per abstractionem mentis, Univerſa-
liter & Communiter formari, vocatur aliàs Uni-
versale in multis, Concretum, Phycum, ut
animal prout est in Leone, cane, equo, homine.

Porrò Universale est vel Simpliciter tale, simplici-
quod distinctè & abstractè concipitur, & Singu- ter tale
larizatum, quod in singularibus exhibetur, & in singularis
certo individuo representatur, ut quando natura zatum.
Generis, (animalis) representatur in aliquo indi-
viduo, Petto, &c. Deinde Universale est vel
Univocum, quod equaliter suis inferioribus inest, Univocum
& Analogum, quod uni primario competit, reli- Analogum

quis verò secundario, prout res diversimodè ab intellectu concipiuntur. Vide pag. 7. de Conceptu Univoco & Analogo.

Singulare quid.

SINGULARE seu individuum est, quod indivisibile est, in plura talia, quale est ipsum: Vel Singulare dicitur, quod ita est unum Ens, ut secundum eam Entis rationem, quâ unum dicitur, non sit communicabile multis ut inferioribus & sibi subjectis, aut quæ in illa ratione multa sint. Swartz l. d.

Cum hic frequenter disputari solet de principio Individuationis à metaphysicis, tenendum est ex Jacob. Mart. Exerc. Met. Bx. 9. Theor. 3. individuum non esse à se totè, neq; existentiam, si ve rei ultimum actum & complementum, neque Hæcitatem Scoti Principium Individuationis esse, neq; accidentia, neq; certam aliquam multorum collectionem, neq; materiam: Verùm cum substantiæ singulares sint in duplici differentia, Materiales nimirum & Imateriales; Materialium perhibetur ipsa forma specifica communicata materiæ, esse principium Individuationis: istas verò esse singulares & Individuas per actum suum proprium simplicem, &c.

Regulæ

1. Omne quod est, eò ipso quia est, Singulare est.
2. Universalia à singularibus nequâquam sunt separata.
3. Omne Universale est multiplicabile in plura inferiora divinum existentia.
4. Universalia proprie dicta, non sunt extra mentem, verùm sunt ab intellectu, per abstractionem præcisionis, non Realem, aut Negationis.
5. Omnis Substantia completa & singularis est Incommunicabilis, scilicet ad aliam completam substantiam, & ad modum communicabilitatis, qui universalibus proprius est.

CAP. XXII. De Communicabili &
Incommunicabili.

Doctrinam de Singulati vel Individuo sequuntur ea, juxta mentem Metaphysicorum, quibus Ens denominatur Communicabile vel Incommunicabile.

COMMUNICABILE ergo dicitur res, quæ ^{Communi} alijs communicatur, vel à quâ ^{cabile} participat aliud, sive ^{quid.} id fiat quoad possessionem, sive contingat quoad usurpationem.

Communicatio est vel Realis, quâ ^{Realis.} plura realiter distincta, de uno communi participant, ut quando calor ignis communicatur ferro: Vel Intellectualis, quando ^{Intellectu.} subjecta non sunt realiter distincta dicitur ^{alis.} *κοινωνία κατὰ μέθεξιν*, Sic propria Generis communicantur Speciei.

Communicatio Realis hæc est vel Unius Essentia, ad distincta supposita, quando una numero ^{unius es-} essentia & indivisa, est communicabilis multis ^{sentia.} suppositis, ut Essentia divina est communis tribus personis, sine multiplicatione essentia, propter summam simplicitatem, & iufinitam perfectionem. Vel Interaccidentia diversa, quando ^{Inter acci-} dua accidentia vel plura in uno subjecto concurrunt ^{dentia.} atq; uniuntur, atq; de illo prædicantur, ut album & dulce, &c.

Vel tertio inter Substantiam & Accidens, ^{Inter Sub-} quando id quod accidenti per se competit, tribuitur ^{stantiam &} etiam Substantia propter inhesionem accidentis, ^{Accidens.}

Datur porro Communicatio realis inter Substantiam

stantias diversas, easq; vel separatas vel Coniunctas. Inter Substantias separatas tribus modis fieri potest Communicatio 1. Secundum transgressionem, quâ communicatum, derelicto communicante transit in illud cui communicatur, dicitur ἡ κοινοῦ κατὰ μετέθεσιν, ut sonus ex ore pastoris communicatur auditoribus. 2. Secundum productionem aut effectiorem alterius similis, quâ in eo cui communicatur, producitur simile aliquod, quod erat in communicante, dicitur κοινοῦ κατὰ ἀλλοπρωσίαν. Sic Pater communicat filio corpus, animam, &c. 3. Secundum usurpationem, quâ alteri aliquid communicatur quoad usum, dicitur κοινοῦ κατὰ χεῖρην, sic amicorum bona sunt communia.

Inter Substantias conjunctas, & ad unum superpositum unitas, communicatio est, quâ propter unionem id, quod unius est proprium, alteri tribuitur & confertur sine sui multiplicatione aut transfusione, ad communem possessionem, usurpationem & denominationem, talis communicatio est inter ferrum & ignem, Materiam & formam, corpus & animam, &c.

INCOMMUNICABILE est tale Ens, quod aliquam communicationem cōspeciebus dictis non admittit, & tot modis sumitur, quot modis ipsum communicabile.

1. Communicatio realis non statim est Essentialis. 2. Non omnis communicabilitas repugnat individuo, potest enim esse sive communicari & cum alio uniri, 3. Omne bonum sui communicativum realiter, & intentionaliter, tum quoad usum, tum quoad possessionem.

CAP. XXIII. De Finito & Infinito.

FINITUM est, quod certis terminis & limitibus ita est conscriptum, ut in illis finatur, vel Finitum est, quod habet fines vel terminos essentiae. Finitum quid. Potenti est ratione essentiae.

Finitum est & dicitur vel ratione Essentiae ita ut aliquando non fuerit, vel aliquando possit non esse, sic omnis creatura est finita, restricta & finita essentiae, &c. Vel ratione perfectionum, virtutum, & operationum, quando agens deficit in operando, nec sua operatione omnia assequi valet, ita omnes creaturae finiuntur in determinatis operationibus. ratione perfectionum.

Finitum porro dicitur vel in duratione, quod non est aeternum, adeo q. aliquando coepit, indeq. vel est in aeo, ut Argeli: Vel in tempore, ut Corpora naturalia initium & finem habentia. Vel in praesentia, quod definitur & circumscribitur ad determinatum spatium, intra quod est & non extra illud, atq. sic naturaliter nec est in multis, neq. in omnibus locis. in duratia ne. in tempo- re. in praesentia.

INFINITUM est, quod in suo ambitu comprehendere non possumus; Scalig. Exerc. 6. sect 2. Vel Infinitum proprie significat id. quod caret limite fine, & termino. Mendozaphys. disp. 13. [13. Experi. et pot.

Infinitum est vel juxta durationem, cuius successione, sive prioris sive posterioris ratio sub numerum venire non potest. Idq. tum ab omni parte, tam a parte ante, quam a parte post, uti solus Deus. Vel a parte post, tantum, quia principium durationis

juxtaquan-
titatem. nis habuit, uti Angelus. Vel juxta quantitatem,
eamq; tum continuam, quæ quasi in infinitum ex-
tendi potest, ut linea. & discretam, quæ semper
augeri potest, ut Numerus.

virtute vie-
gor. Vel deniq; tertio Infitum dicitur Virtute vie-
gore & perfectione, quod non habet fines perfe-
ctionum & virium. Est q; v. l. Simpliciter tale,
quod in se continet omnes gradus perfectionum, uti
est Deus infinitus simpliciter virtute, quatenus
nihil est e possibilibus, quod sub ejus virtutem non
cadat. Hinc Deus Infinitus est & ratione potens-
tiæ, 2. ratione scientiæ, 3. ratione bonitatis, 4.
ratione durationis, 5. ratione ubietatis & adese-
sentiæ. Quia ipse in essentia infinitus est. eum etia
am in operationibus & attributis, & perfectionibus
infitum esse oportet: Vel secundum quid in
certo genere, aut juxta intensiorem, ut in gra-
dibus virtutum, aut extensionem, ut in extensio-
ne & multiplicatione rerum.

Secundum
quid.

Regulæ. 1. Quæ sunt alia Entia à primo Ente, Finita esse necessum est.
2. Finiti potentia non est infinita. 3. Duo infinita nequeunt
esse in natura, neque extra naturam.

CAPUT XXIV. De Duratione & Ubie- tate: sive esse alicubi.

Affectiones Entis actualis necessariae, tam Infiniti,
quam finiti, perhibentur à Metaphysicis Duratio
& ubietas, de quibus breviter.

Duratio
quid.

DURATIO est permansio Entis in existentia,
Scheibl. lib. 1. Met. cap. 16.

Est q; triplex, Æternitas, ævum & Tempus.
Æter.

Æternitas est duratio prorsus indefectibilis, & **Æternitas** interminabilis secundum quam res durans, nec principium, nec finem habere potest, competitque soli Deo.

Ævum est duratio, secundum quam durans, potest habere initium, sed ex se non habet finem, competitque Angelis, & animæ humanæ.

Ævum.

Tempus est duratio undique defectibilis, secundum quam res & principium, & ex se finem habere potest, talis est duratio Elementorum, hominis, bestiarum, &c.

Tempus.

Duratio aliâs dicitur vel **Permanens**, vel **Successiva**.

Duratio permanens est duratio Entis permanentis, ut duratio Dei, essentia Angelicæ vel corporalis.

permanens.

Duratio successiva, est duratio Entis successivi ut duratio Motus.

successiva.

1. Duratio non consistit formaliter in mensurabilitate: obstat enim duratio infiniti Entis. 2. in aternitate nullæ sunt durationes successivæ. 3. Angeli, & anima rationalis, sunt in ævo. 4. Omnia corruptibilia naturâ suâ, in tempore durant.

Regulæ.

ESSE alicubi nihil aliud est, quam præsens esse spatio: vel Ubietas est modus secundum quem res dicitur esse alicubi: modus autem dicitur, quia est quædam determinatio essendi, quatenus scilicet per esse alicubi, essentia intelligitur, esse hic, aut illic, vel ubique.

Esse alicubi quid.

Phrasis alicubi esse sumitur dupliciter, Primò idem aliquando est, quod esse in ubi partiali & determinato, Sic Deus non est alicubi. Secundò,

Duplex.

sumitur Generalius, quatenus supponitur pro omni presentia, quâ quid removetur ab ipso nusquam esse, & hoc modo Deus dici potest esse alicubi.

Tribus modis res quædam alicubi esse dicitur :

Repletivè Repletivè, quæ omnia ubi replet, siue quæ est ubiq; nec per naturam aliter alicubi esse potest, qui modus solius Dei proprius est. Necessarioq; consequitur ex Infinitate & Immensitate Essentiæ, quâ Deus omnia penetrat & replet, omnibusq; rebus, spatiusq; præsens existit Jer. 23. 24. Reg. 8. 37. Psal. 139. 7. nulli prorsus creaturæ communicabilis : dicitur ali s Ubiquitas.

Definitivè 2. Definitivè, quæ naturâ suâ citra occupationem spatij, est hic & non alibi: Talis modus essendi alicubi convenit Angelis & animæ rationali.

Circumscriptivè 3. Circumscriptivè, quæ aliquod ubi nata est occupare, atq; excludere corpus aliud, talis modus adessendi convenit corporibus.

Regulæ 1. Ubiquitas siue Ubietas Infinita, Solius Dei attributum essentiali est nulli rei finitæ communicabilis. 2. Ubiquitas differt ab Omnipræsentia tanquam absolutum a respectivo & latius ab angustiiori. 3. Deus est ubique, etiam in spatij extra mundum imaginariis. 4. Ubiquitas non determinatur formaliter per operationem transeuntem. 5. Ipsum alicubi non est idem, quod Vbi prædicamentale. 6. Omnis creatura est indeterminata quodam Vbi vel definitivè vel repletivè. *Circumscriptivè.*

CAP. XXV. De Perfecto & Imperfecto.

PERFECTUM est, cui nihil deest ad suam quæ si debebatur integritatem : Vel perfectum est, in quo nihil invenitur, per quod dicatur imperfectum, Avenroës lib. 5. Met. Cont. 21. fol. 17.

Perfec

Perfectum generaliter sumtum est vel Absolutum, quod summam perfectionem habet, uti solus DEUS. Vel secundum quid & in certo genere, quod habet perfectionem naturæ suæ debitam. Sic creaturæ dicuntur perfectæ, quantum non deficiunt ab aliqua bonitate debita

Absolutum.

Secundum quid.

Porro perfectio est vel Transcendentalis, quâ Ens dicitur perfectum in sese, quatenus ipsi nihil deest in integritate essendi. Sic omnis Substantia quando est, essentialiter bona est. Vel Naturalis, quâ rei nihil deest ad bonam naturam, h. e. quod vires naturæ obtinet perfectas, sic homo robustus & sanus est perfectus naturaliter, vel Moralis, est quæ ipsa virtus moralis, & honesta ejus operatio, quando nempe perfecto modo se habet. Sic homo eminentè justus, fortis, dicitur perfectus.

Transcendentalis.

Naturalis.

Moralis.

Perfectio deniq; est vel Quantitatis cui nulla quantitatis debitæ particula deest. Vel Virtutis, quâ aliquid ritè & expedite suis fungitur operationibus. Vel Finis estq; ipsa fruitio finis, & completa ejus assecutio. sic Orator, Poëta perfectus dicitur qui id quod intendit assequitur.

Quantitatis.

Finis.

Tandem Perfectio est vel Partium, quæ dicit totalitatem partium sibi debitarum. sic Logica illa perfecta est, quæ non deficit in aliqua parte ad ipsam attinente, dicitur aliàs Perfectio Essentialis. Vel Graduum, quæ omnibus gradibus debitæ suæ perfectionis gaudet, abundatq; quâdam excellentia; sic qui excellit in Philosophia

Partium.

Graduum.

dicitur perfectus Philosophus. Cicero perfectus Orator.

Imperfectio quid.

Oppositum perfectionis est IMPERFECTIO quæ dicit defectum debitæ & essentialis perfectionis: Contingit autem vel in Quantitate, secundum excessum vel defectum, vel in Gradibus per admissionem contrarij. vel in Accidentibus variis, videlicet virtute morali, Intellectuali, naturali, actionibus, &c.

Privativa.

Imperfectio est vel Privativa, quæ est carentia debitæ in esse, ut Cæcitas, surditas, claudicatio. vel Negativa, quæ est carentia perfectionis,

Negativa

quæ per naturam, inesse non debet in illo, cui negatur, dicitur aliâs Imperfectio comparata negationis & respectiva: Sic arbor dicitur imperfectior homine, quod non possit loqui ut homo.

Regulæ.

1. Deus est prima perfectio, atque adeo mensura omnis perfectionis.
2. Sui perfectionem quidvis appetit, citra sui corruptionem.
3. Non omnis imperfectio est vitiosa, videlicet quæ est pure negativa.
4. Quo quid est perfectius, eò magis est Ens, magisque intelligibile ex se.

CAP. XXVI. De Completo & Incompleto.

Completo quid.

Completo dicitur illud, quod habet essentiam totalem in se se terminatam, adeo quæ non ordinatur ad perfectionem alterius, ut cum illo faciat Ens per se. sic omnis Species, & totum est Ens completum.

Completo vel dicitur Absolutè tale, quod ultimam suam perfectionem habet, ita ut ad alterius constitutionem ordinatum non sit, sic Homo, Angelus sunt Entia completa. Vel Comparatè, quod

ad per se ita subsistit, ut simul ingredi possit
 ipositionem, ut Elementa, &c.

Essendo.

Completo deniq; aliud dicitur in Essendo,
 quod habet essentiam in se se terminatam & abso-
 lutam, ut anima. Vel in Subsistendo, cujus Subsistendo,
 entia non completur ab alio, adeoq; habet Subsistendo,
 entiam ultimam & independentem, quomodo
 propria & personæ dicuntur completa Entia.

Subsistendo.

INCOMPLETUM est, quod essentialiter
 perfectionem alterius terminatur, ut partes es-
 sentiales, Materia & Forma, &c.

Incomple-
tum quidam.

Completo in Essendo, potest esse incompleto in Subsisten-
 do. 2. Ex duobus completis non fit unum per se.

Regulæ.

CAP. XXVII De Absoluto & Respectivo.

ABSOLUTUM est, quod caret respectu ad
 aliud.

Absolutum dicitur vel à Causa, quod non ha-
 bet ordinem ad causam à quâ dependeat, uti est so-
 lus Deus. Vel à Subiecto, quod non est in alio
 tanquam subiecto, ut Substantia. vel ab Obje-
 cto, cujus esse non dependet ab alio tanquam Ob-
 jecto, ut Quantitas. Vel Terminò, cujus esse non
 terminatur ad aliud, quomodo omnia accidentia ab-
 soluta Quantitas, Qualitas &c, dicuntur excepta
 relatione.

à Causa.)

à Subiecto

ab Obje-

cto.

vel Termi-

no.

RESPECTIVUM Ens est, quod refertur ad
 aliud, & tot modis dicitur, quot Absolutum.

Respecti-

vum quidam

Respectus sive relatio est vel Prædicamenta-
 lis, diciturq; modus realis habitudinis eorum que
 dantur

Prædicam-

entalis.

Transcendentalis.

Quantur in prædicamento relationis: vel Transcendentalis, quæ essentialiter includitur in eo, cujus est, ita Deus refertur ad creaturas.

Regulæ. 1.

Absolutum idem est quod non dependens ab alio. 2. Omne respectivum fundatur in aliquo absoluto. 3. Relatio quâ relatio non componit sed distinguit. 4. Non omne respectivum est accidens. 5. Relatio Transcendentalis toto cælo differt à prædicamentali. 6. Non omne respectivum est accidens.

CAP. XXVIII. De Permanente & Successivo.

Permanens quid.

ENS permanens est, quod non habet partes in fluxu, unius ad aliam abeuntem. Ut omnis Substantia finita, Corpus, Qualitas, &c.

Ens Successivum.

ENS Successivum est, quod habet partes successive in fluxu, quo partim abiit, partim est, partim erit, ut Motus & Tempus.

Vox Permanens dupliciter sumitur, 1. Quatenus denotat omnimodam perfectionem indeflectibilem, atq; soli Deo tribuitur Psal 104. 2. Quatenus permanens cum duratione recurrit: & sic tribuitur & successivo. 3. Quatenus successivo opponitur, & significat Ens, quod omnes partes sui esse se habet simul.

Regulæ.

1. Quicquid est Ens-successivum id debet habere partes. 2. Ens successivum non potest partes habere simul in eodem permanente. 3. Omne Ens successivum est continuum.

CAP. XXIX. De Naturali & Artificiali.

Naturale quid.

NATURALE est quod esse suum in natura, & à natura habet.

Naturale multifariam dicitur, 1. Pro eo quod est in & à natura. 2. Constitutive, quod ipsi natura largis

largitur esse. 3. Consecutivè, quod à forma fluit.
 4. Subjectivè, quod natura inheret infixum penitissimè. 5. Perfectivè, quod naturam exornat. 6. Transitive quo à natura propagatur.

2. Naturale opponitur aliquando Supernaturali Voluntario, violento, fortuito, præternaturali. & Artificiali, ut hoc loco.

Supernaturale.

A Naturali derivantur termini, quibus aliquid dicitur esse vel fieri à naturâ. Secundam naturam, Contra naturam, Supra naturam, Josue 10/ quorum definitiones apud philosophos passim occurrunt.

ARTIFICIALE est, cujus veritas ab intellectu pendet humano, adeoq; est Ens ab arte factum, qualia Entia sunt omnis generis artificia, picturæ, pocula, vestimenta, &c.

Artificiale quid.

1. Triasunt agentia, Deus, natura, & ars. 2. Quod inest naturâ absolute est de ejus definitione. 3. Quod non habet rationem naturæ, Artis aut Supernaturalis operationis in productione rei, illud pro effectu diabolico habendum. 4. Naturale in rigore Metaphysico non opponitur contradictoriè supernaturali. 5. Ars est æmula naturæ. 6. Artifici in sua arte creandum. *Mat. v. 19.*

Regula.

Caput XXX. De Subjecto & Adjuncto

Accidentalia Entis attributa sunt Subjectum & Adjunctum. 2. Signum & Signatum. 3. Mensura & Mensuratum.

Subjectum inest, quod præter suam essentiam aliquid in se recipit: ut Substantia est subjectum accidentium.

Subjectum quid.

Subjectum est vel Inhesionis cui aliquid inesse dicitur quocunq; modo, vel proprie, vel κατὰ ἴναισιν.

ἀνάλο-

ἀλογίαν, tale Subjectum est Substantia ratione accidentium, *Cathedra*, respectu eius, qui in *Cathedra* est vel *Tractationis*, aut *Considerationis*, quod circa aliquod aliud occupatur, vocatur aliàs objectum, ut *Color* est Subjectum *visus*:

Adæquatum.

Subjectum *considerationis* est vel *Adæquatum* proprium totale, quod æquè late patet cum suo occupante, ut *Visus* Subjectum *adæquatum* est *color*.

Inadæquatum.

vel *Inadæquatum* & *pariale* quod *angustius* est occupante, ut *Cælum* respectu *Physicæ disciplinæ*.

Denominationis.

Porro Subjectum est vel *denominationis*, quod denominatur ab adjuncto suo, sic *Corpus* est Subjectum *quantitatis*. *Homo* *doctrinæ*. vel *Informationis*, cui per se directè inhaeret adjunctum, ut *anima* respectu *eruditionis*, vel *Prædicationis*, estq; prior pars *Enunciationis*.

Informationis.

Subjectum deniq; est vel per se, cui adjunctum *intrinsecè* inhaeret, ut *Homo* respectu *insensibilitatis*. vel per accidens, cui *accidentaliter* adjunctum adhaeret, *Paries* respectu *coloris*.

Prædicationis.
Per se.
per accidens.

Adjunctum quid.

A D J U N C T U M est id quod alteri, tanquam *Substrato* inest, sive sit *Substantia*, sive *accidens*, Sic *vestis* est adjunctum *hominis*.

Regulæ.

1. Quod non existit nequit esse Subjectum. 2. Receptivum non recipit per modum *imprimens*, sed ad modum *receptivitas*. 3. Vnum numero *accidens*, non potest esse in diversis Subjectis. 4. Proprium unius non potest esse proprium alterius. 5. Proprium per se est *incommunicabile* accedente *unione* fit *communicabile*. 6. Vno *propriorum* *communicato*, non statim *communicatur* omne.

CAPUT

CAP. XXXI. De Signo & Signato.

SIGNUM definitur id, quod potentiae cognoscenti aliquid representat. Signum] quid.

Estq; Necessarium, quod necessario cohaeret cum signato, ut crepusculum respectu diei aliis demonstrativa insolubilia, τεμπήγια, item ερίθγιο, γνωστικατ & dicuntur. Necessarium. Vel Contingens quod contingenter arguit rem signatam, ut pallor est signum amoris. Contingens.

Deinde est vel Rememorativum, quod signat aliquid ex naturali connexion. Rememorativum. vel Demonstrativum, quod signat aliquid praesens, Demonstrativum. Prognosticum, quod signat aliquid futurum.

Tertio, est vel Significativum quod signat tantum, Significativum. vel Exhibitivum, quod simul exhibet id quod signat. Exhibitivum.

Quarto Signa sunt notificantia, quae rem ignotam indicando patefaciunt, ut notae Ecclesiae. Notificantia. Vel Commonefacientia, quae conservant notitiam rei cognite, sic coena est μυστικόν passionis Christi. Commonefacientia. Vel Obsignantia quae certificant rem cognitum, sic Circumcisio est signaculum fidei. Obsignantia.

Quinto signum est vel Naturale, ut Fumus respectu ignis. Naturale. Vel Arbitrarium, ut Hedera est signum vini vendibilis. Arbitrarium.

1. Non omnia signa sunt visibilia.
 2. Signum quod signum non importat realem diversitatem à signato.
 3. Nihil est nota sui ipsius.
 4. Nota debet esse notior notato.
 5. Notae debent esse simul cum notato.
 6. Nota debet à notato esse inseparabilis.
 7. Notae debent esse propriae non communes.
- Regulae.

CAPUT XXXII. De Mensura & Mensurato.

Mensura
quid.

MENSURA est, quâ conditio, aut habitudo alterius exigitur: Vel Mensura est norma, ad quam rerum finitarum perfectio exigitur.

Intelligitur hic vox Mensuræ, non negative veluti cum Deus dicitur mensura sui ipsius: Sed positive, quâ Ens denominatur mensurans & opponitur mensurato.

Quantita-
tis.

Adæquata

Inadæqua-
ta.

Mensura alia est Quantitatis, quæ quantitate

tem propriè dictam, utpotè molem & extensionem alterius mensurat, atq; notificat, ut ulna est Mensura panni. Et hæc duplex est vel Adæquata,

quando mensura & mensuratum exactè conveniunt. vel Inadæquata, quæ exceditur à quantitate Mensurati, & mensurat per repetitionem, Sic unitas est mensura senarij Inadæquata.

Perfectio-
nis.

Cognitio-
nis.

Mensura-
tum quid.

Secundò Mensura dicitur Perfectionis, estq; regula & norma, juxta quam de perfectione alterius

judicamus, Sic Deus est mensura omnium. Vel Cognitionis, & sunt res ipsæ, quas homo debet cognoscere, dependet enim à reb⁹ cognitio, non contra.

MENSURATUM est illud, quod per mensuram innotescit.

Regulæ.

1. Omnis mensura est notior mensurato
2. Mensura est Homogenea mensurato. Arist. 10. Met. c. 11.
3. Mensura est quid unum & indivisibile
4. Primum in uno quoque genere est mensura reliquorum.

METAPHYSICÆ PARS SPECIALIS SEU PROPRIA, DE ENIS SPECIEBUS, ANALOGATIS, SUB-
stantiâ & Accidentibus.

Partem Generalem Metaph. in qua usq; actum est de Ente ejusq; modis, & affectionibus, tam unitis, quàm disjunctis, Mediatis & Immediatis: Sequitur Pars SPECIALIS in qua Metaphysicus agit

git de Substantia & Accidente eorumq; Speciebus, quatenus sunt analogata Entis, & summa rerum genera, & in quantum sunt Entia talia & Tali, in suis modis, & determinationibus specificis.

CAPUT I. De Substantia.

Substantia est Ens per se subsistens: vel Substantia est vns, quod revera proprium esse habet, nec est in alio tanquam in subjecto. Substantia quid.

Substantia dicitur à substando. In verbo autem Substandi, & in nomine Substantiæ, ab eo sumto, duæ rationes seu proprietates indicantur: una est absoluta scilicet essendi in se, ac per se propter quam ejus simplicitatem per negationem essendi in subjecto declaramus; alia est quasi respectiva, sustentandi accidentia, s.w. aretz disp. 33.

Substantia sumitur 1. Generaliter, pro quovis Ente. 2. Pro Essentia, quomodo definitio indicat Substantiam rei. 3. Pro Subjecto, quomodo Arist. magnitudinem in Mathesi vocat Substantiam. 4. Prout opponitur accidenti prædicamentali ut hoc loco.

2. Observandum est subsistere sumi dupliciter, Primò generaliter, pro tali modo existendi, juxta quem res existit per se, & non in alio, & opponitur inherentiæ. Secundò, Specialiter & κατ' ἐξ' ἑαυτῆς pro subsistentia suppositali, ultimoq; complemento substantiæ perfectissimo.

Substantia est vel Incompleta, quæ pars est Incompleta Substantiæ, vel ad modum partis concipitur, quomodo materia & forma Substantiæ sunt. s.w. ar. Vel Completa quæ est aut intelligitur per modum Completa totius. Seu integræ substantiæ, quæ sola interdum

per Antonomafian substantia appellari solet, ubi omnis species, aut Ens completum, quod per sese existit, ut Angelus, Homo.

Univerfalis.

Substantia completa est vel Universalis, quæ apta nata est pluribus inesse, & de pluribus dici per modum Generis & Speciei. Logicis dicitur Secunda. Vel Singularis, quæ neq; de Subjecto dicitur neq; in Subjecto aliquo physico hæret, Arist. in Categ. Logicis dicitur Prima.

Singularis

Completa in essendo.

Substantia singularis, est vel Completa in essendo non tamen ultimò completa in subsistendo, cum dependenter subsistat in alio, & ab alio unito, ut Ignis in ferro ignito, aurum in poculo, vel etiam in subsistendo quæ in naturali suo statu, ultimò completè existit, dicitur Suppositum & Persona.

in subsistendo.

Suppositum.

Suppositum est Substantia prima completa Singularis, incommunicabilis, non sustentata in vel ab alio, hoc est, quæ independenter & incommunicabiliter subsistit, ut omne animal, Equus, canis &c. dicitur Suppositum.

Persona.

Persona est Substantia individua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alio, ut Homo, Angelus. Quæ definitiones in Concreto, ponuntur: inferentes ipsum Materiale cum formali. In Abstracto autem definiuntur.

Supposita litas.

Supposita litas est subsistendi modus perfectissimus independens, & ultimato completus, incommunicabilis.

Personalitas.

Personalitas est modus subsistendi perfectissimus

mus

mus, quod Substantia Prima completa, intelligens, in
dependentér subsistit: Et hæc Personalitas ubi est,
ibi facit veram personam, Scharff. Jac. Mart. &c.

* Persona differt a Supposito tanquam strictius à suo latiori,
omnis quidem persona est Suppositum, sed non contra; de-
terminatur enim persona ad Substantiam intelligentem.

Porrò Substantia est vel Finita, eaq; vel Corporea, ut Corpus, vel Incorporea, ut Angelus, Anima, vel Infinita, ut Deus, &c.

Finita

Incorporea

Regula

1. Commune est omni Substantiæ non esse in Subjecto.
2. Substantiæ peculiare est per se subsistere.
3. Substantiæ nihil est contrarium.
4. Una numero Substantia est susceptiva contrariorum.
5. Nulla Substantia per se recurrit in sensus.
6. Accidentis essentia consistit in inhaerentia.
7. Accidentis esse est inesse.
8. Nullum accidens datur extra Subjectum, &c.

CAP. II. De Accidente.

Accidens est, quod est in alio tanquam Subjecto. Accidentia sunt vel Primaria, ut Quantitas, Qualitas, Relatio. vel Secundaria, ut Actio, passio, &c. Dividuntur denuo in Absoluta, ut Quantitas, Qualitas: & Relata, ut reliqua septem.

Accidens
quid.

QUANTITAS est accidens per se extensum & divisibile, ut Corpus. Estq; Continua cujus partes communi termino copulantur, ut linea superficies &c. & Discreta, cujus partes nulli termino copulantur, ut Numerus &c.

Quantitas

QUALITAS est accidens absolutum, à quo quid quale dicitur. Ejus Species sunt Habitus & Dispositio. 2. Potentia naturalis, & Impotentia. 3. Patibilis qualitas & passio. 4. Figura & Forma, quorum definitiones videantur in Logicis, &c.

Qualitas

Relatio
quid.

70. Relatio est accidens, cuius totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se habere, seu aliud respicere, Swartz disp. 47. Relatio est vel secundum dici-
 quæ concipitur ab intellectu, cum re ipsa non sit, ut dextrum. Et secundum esse, cuius esse est cum habitudine reali ad aliud, ut Pater, Filius. Relatio secundo est vel Prædicamentalis, vel Transcendentalis, de quâ vide pag. 61. part. Gen.

CAP. III. De Accidentibus secundariis,
 Actione, Passione, &c.

Actio quid

ACTIO est ratio formalis, per quam causa actus
 sua reducitur in actum & denominatur agens,
 Mendoza. Estq; duplex Immanens, ut Intellectus
 actio, & Transiens, ut Calificatio.

Passio.

PASSIO est ratio formalis & actus secundus,
 à quo causa subjectiva est & denominatur patiens,
 Mendoza Est vel perfecta, ut videre, discere,
 vel Corruptiva, ut Combustio.

Quando.

QUANDO est id quod ex adjacentia tem-
 poris relinquatur, ut heri, &c. Thom: in op, 48.

Vbi.

UBI est presentia rei in loco. Estq; vel Circumscriptivum, secundum quod aliquid dicitur esse totum in toto spatio, & pars ejus in parte spatij, quod occupat. vel Definitivum, secundum quod aliquid est totum in toto spatio, & totum in quâlibet parte spatij. Vide Cap. 24. part. Com.

Situs.

SITUS significat dispositionem partium in ordine ad locum, Swartz disp. 52. Estq; vel Naturalis, ut Caput sursum. vel Voluntarius & fortuitus, ut Sessio cubatio.

HABITUS est Corporis & eorum quæ circa corpus sunt adjacentia. Est vel Naturalis, Artificialis Ornamenti, Indumenti, Domesticus, Militaris, de quibus omnibus videas Enchiridion Bartholini Logicum: atq; ex ejus Enchirid. Metaph. pag. ult. notes discrimen, quomodo in utraq; disciplina agatur de Prædicamentis, quod videlicet Metaphysicus Summa rerum Entia quatenus talia contempletur, & prout Entis Species quædam sunt: Logicus, quatenus Entia dicibilia, & secundum sub & supra in genere aliquo ordinabilia. &c.

Habitus
quid.

FINIS METAPHYSICÆ.

~~~~~

PHILOSOPHIA MORALIS.

S I V E

DISCIPLINA ETHICA
succinctè & dilucidè certis præceptis inclusa, Methodoq; Analytico conscripta;
atq; in Usum studiosæ juventutis Compensatio huicce Metaphysico annexa
& adjecta.

PROEEMIVM,

Natura & Constitutione Ethicæ

ETHICA est Prudentia hominem ita virtus informans, ut rectè rationi pareat ad
consequens

Ethica
quid.

consequendam felicitatem Civilem : Vel Ethica est
 Practica Philosophiæ pars absoluta, de Summo ho-
 minis bono assequendo, Donaldjon lib. 1. Syn. Eth.

Ethica
 quid.

1. Nomen Ethices derivat Philosophus 2. Eth.

1. ἄπο τῆ ἐθῆς à Consuetudine vel assuefactione :
 Vel ἄπο τῶν ἠθῶν à moribus, quia circa mores tota
 occupata est. 2. Sumitur Vocabulum hoc duplicia-
 ter, Generaliter, quateus totam Philosophiam
 practicam denotat, & Specialiter, pro prima parte
 Philosophiæ practicæ, uti hoc loco. Generis lo-
 co ponitur Prudentia, quia est disciplina operatrix
 erit ergò vel ποιντικὴ vel πειθαρχικὴ, Non illa quia
 nulla ars pertinet ad actiones virtutum, atq; adeò
 ad προαίρεσιν, aut voluntatem, ut docet Philoso-
 phus 2. Eth. c. 4. & 6. Ethic. c. 4. est enim ars ear-
 um rerum, quæ corporis, & manuum imprimis ad-
 miniculo tractari solent, 6. Ethic. c. 3. Relinquit-
 tur ergò Ethicam Prudentiam esse, quia tota circa
 virtutem & affectus virtute imbuendos occupata est,
 ut apparet ex definitione Prudentiæ Cap. 4. & 5.

Subiectum Eth. 6.

Subiectum sive Objectum est homo, quatenus
 civiliter beandus, tum actiones humanæ liberæ
 ordinatæ ad finem.

Vel Subiectum Ethicæ Informationis primarium, est Voluntas
 hominis. sive appetitus rationalis animæ, per quem homo
 ab intellectu cognita profequitur, & mala auersatur : Secun-
 darium est Sensus, Appetitus loco motiva. V. luptas, dolor.

Finis.

Finis est duplex unus Internus, qui est homi-
 nem bonis moribus seu virtutibus informare, vel ina-
 struere intellectum, quomodo is appetitum possit ac-
 debeat

Cap. I. De Summo bono Civili.

Summum
bonum ci-
vile quid

SUMMUM BONUM CIVILE est operatio sive actio animæ rationalis, secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta, Arist. 1. Eth. Nicom.

Dari aliquod Summum bonum sive ultimum finem actionem huc manarum demonstratur. Quia in re qualibet datur aliquod Summum & optimum, in quo oportet nos consistere: & nisi concedatur dari aliquem finem, appetitus hominis in infinitum progrediretur, nec haberet ubi quiesceret. 2. Quicquid homo appetit sub ratione boni, tanquam ultimi finis & perfecti appetit. 3. Frustra etiam nobis natura dedisset appetitum... &c.

Definitionem exprimit Aristot. Genere, Causis & Differentia.

Genus.

Genus est Operatio specifica, non quævis, ut non sentientis aut vegetantis animæ, sed rationalis. Causa efficiens est virtus vel habitus aut possessio virtutis, tum assuesfactio & disciplina (non fortuna Ar. 1. Nicom. c. 9.) 2. Differentia duplex à Philosopho constituitur. Videlicet 1. quod sit actio secundum virtutem perfectam, ad excludendas omnes alias actiones, quæ non ex virtute proficiuntur, virtus enim fundamentum est cui tota beatitudo innititur. 2. In vita perfecta, quæ ætatem maturam requirit, in quâ iudicium sit confirmatum, & temporis diurnitatem: tum constantiam & perpetuitatem virtutis: una enim actio non facit virtutem, Sicut una hirundo non facit Ver.

Subiectum

Subiectum Summi boni Civili est homo, vivus ætate perfectus: Non bestię, non mortui, non infantes, nisi potentia.

Non

Non itaque consistit Summum bonum 1. in Voluptate corporis. quæ & brutis competit, tum ^{Summum bonum ubi sit.} inconstans, & non perpetua est: 2. Neque in honore, quia honor non est in nostra potestate, sed in ejus, qui ipsum defert alteri: at virtus debet esse in nostra potestate, tum denique honor expetitur propter virtutem, virtus autem propter se: 3. Neque in divitiis, quia divitiæ sunt vanitati obnoxie, felicitas autem constans. Divitiæ etiam expetuntur usus gratia, non propter se, sic etiam iis male uti possumus, multis perniciem creant, ut plurimum injuriis parantur. 4. Neque in Ideis Platonis: quærimus enim bonum practicum non contemplativum: cum male quoque possint contemplari Ideas, quod Summo bono non convenit. 5. Non in virtutis habitu, quia habitus inesse potest otioso & dormienti, & habitus est propter actionem, tum possessio propter usum.

Effectus Immediatus summi boni est Voluptas practica, sive Tranquillitas civilis, quæ homo suaviter acquiescit in exercitio virtutum, includitque 1. ^{Effectum immediatum.} Conscientiam recte & honeste factorum, 2. Pacem & tranquillitatem voluntatis & affectuum, 3. Amorem virtutis & felicitatis. 4. Gaudium & lætitiã.

Accidentia Summi boni sunt: Libertas, sanitas, honor, amici, divitiæ, sine his enim nemo perfecte summo bono frui potest: non tamen sunt ipsum Summum bonum.

1. Beatitudo Ethica differt à beatitudine Theologica, 2. Est ali- ^{Regula.} quis finis actionum humanarum. 3. Cognitio ultimi hujus finis est necessaria. 4. Omnia bonum appetunt, si non bonum reale

CAP. II. De Principiis actionum
humanarum.

Actio quid

CAUSÆ virtutum moralium efficientes sunt
Actiones: *Ex verò tum crebræ, tum mediocris
eritatis vinculis constrictæ.*

Actiones istæ determinantur quibusdam conditionibus: 1. Ut
actio promanat à sciente. 2. Agens agat consulto, non te-
merè. 3. Agat solius virtutis causa. 4. Agat cum constanti
animi voluntate. 5. Agat cum quadam animi voluptate.

Actio est vel voluntaria vel Invita.

Duplex
Actio.

Actio spontanea sive voluntaria est, *cujus
Principium est in ipso agente singulari actionum circa
circumstantias sciente 3. Eth. 3.*

*Ad hanc actionem requiruntur Voluntas (sive
Volitio) Consultatio, Electio, Intentio, Imperium & Consensus.*

Voluntas

Volitio est actio voluntatis, *quæ fertur in me-
dia & finem, quatenus utrumq; illi videtur bonum,
& conveniens. Græcis βέλῃς dicitur: Objectum
ejus est bonum.*

Consulta-
tio.

Consultatio (βέλῃς) est, *actio voluntatis,
quæ deliberat de mediis fini consequendo conveni-
entibus, ejus objectum est res possibilis, non ne-
cessaria, fortuita, aut prorsus dubia.*

Imperium

Imperium, est actio voluntatis, *inclinans animum
totumq; corpus, ad superandas omnes difficultates
in executione mediorum, ad finem occurrentes.*

Electio.

Electio est actio voluntatis, *ex multis mediis ab
intellectu propositis tum inter se se, tum cum fine
collatis*

collatis, acceptantes unum præ alio, in ordine ad
propositi finis assecutionem.

Intentio est alia actio ejusdem voluntatis, qua
rens nititur efficaciter per media, convenientia
insequi finem suum. Intentio.

Consensus est actus voluntatis acceptantis & ap-
robantis medium quod ab intellectu judicatum fuit
conveniens ad finem assequendum, Consensus

Datur omnino dependentia quædam voluntatis ob intellectu-
tum quia nihil vult homo, nisi quod intelligit, tum quia
sicut intelligit ita vult. 2. Datur reciprocatio quædam in-
ter intellectum & voluntatem, ut prima quidem inclinatio
voluntatis pendeat ab intellectu, Sed postea etiam voluntas
instigat intellectum ad objectum appetibile accuratius me-
ditandum ac deliberandum, quomodo & quibus mediis ob-
jectum id, quod voluntas appetit, possit acquiri. Hinc tan-
tum quisque vult quantum intelligit. Item: Obscuritas in
intellectu parit, &c. 3. Voluntas imperio Herili imperat in-
tellectui, & parentis externis, Imperio vero civili appeti-
tui sensitivo & facultatibus internis, quas movet ad agene-
dum, tum quoad exercitium, tum quoad specificationem.

Actio invita est vel violenta, vel Imprudens. Actio invi-
ta duplex.

Actio violenta est, quæ fit vi aliquâ, seu cujus
agendi causa fuit externa. Estq; vel Absolutè vio-
lenta, quando causa agens est extra omnino, & pas-
tiens nullam vim, nullum consensum actioni confert,
Vel Secundùm quid (aliâs violentia mixta) quæ
partim extrinsecus per vim, partim intrinsecus per
voluntatem videtur fieri, ut ejectio rerum ex navi
oborta tempestate. hæc actio commiserationem
meretur. Violenta.

Imprudens actio est, quæ fit ab agente, singula-
rum quarundam circumstantiarum ignaro, culpæ &
fraudis vacuo, & pœnitentiam post factum agente.

Universalis. *Est autem Ignorantia vel Universalis rei, dicitur Ignorantia Juris, cum ea quæ jure scire tenemur, ignorantur, e. g. an honestum sit faciendum; Hæc ignorantia quia affectata videtur, non excusat actionem Aristot lib. 3. Ethic. c. 1. Vel*

Particularis. *Particularis & FACTI, cum ignorantur circumstantiæ quædam singulares, quæ ante actionem prævideri aut præcaveri non potuerunt. Hæc ignorantia conjuncta cum pœnitentia, si caret dolo, veniam merentur.*

Regulæ. 1. Voluntas habet instam essentialem virtutem, ut possit seipsam movere ad appetitum boni & aversionem mali. 2. Voluntas potest bonum præ bono eligere, & ex duobus malis, quod minus est. 3. Potest suspendere actionem. 4. Voluntas qua voluntas cogi non potest. 5. Tantam quisque vult, quantum intelligit. 6. Voluntas omnino libera est in actibus elicitis. In actionibus civilibus datur liberum arbitrium.

CAPUT III. De Affectibus.

Doctrinam de Fine & Principiis virtutum, sequitur Objectum virtutis moralis, nimirum Affectus; vel jucundus vel tristis, &c.

Affectus quid. AFFECTUS est motus cordis a notitiâ & cognitione objecti excitatus, illudque, prosequens, aut fugiens. Piccol. grad. 1. cap. 5.

Objectum. Objectum est bonum vel malum, idque verum, vel apparens.

Subjecum. Subjecum remotum est animal perfectum, Proximum Cor, Vel animæ sentientis facultas appetitiva.

Appetitus. Causa est boni cognitio, ignoti enim nulla cupido. Appetitus sensitivus est illa pars inferior animæ, que fertur in Objectum suum prævia cognitione sensus

ensuum: residet in corde, imperatur à voluntate, dirigitur à virtutibus.

Affectus pertinet vel ad Appetitum concupiscibilem, qui fertur in bonum & malum absolute spectatum. Vel Irascibilem, qui fertur in bonum & malum, quatenus arduum ac difficile: Affectus
 1. Alij dicuntur vel boni, juvantes naturam, ut Amor, desiderium, spes, læticia: Vel mali, destruentes naturam, ut Ira, odium, tristitia. 2. Alij simplices, ut tristitia, alij mixti, ut ira, de quibus singulis breviter.

Affectus
quod duplex

Amor est passio appetitus concupiscibilis, qui fertur in bonum absolute sibi propositum, ab imaginatione. Unus est profanus & fugiendus, alter bonus & eligendus.

Amor.

Desiderium est inclinatio vel motus appetitus concupiscibilis in bonum amatum, sed absens & nondum obtentum. Huic opponitur Fuga.

Desideriū.

Gaudium est motus appetitus concupiscibilis, qui quiescentis & fruētis de bono presenti & optato.

Gaudium
Tristitia.

Tristitia & dolor, est detestatio seu amaritudo animi nata ex malo presenti.

Odiū est passio appetitus concupiscibilis, detestantis & abhorrentis malum absolute sibi præstentum ab imaginatione.

Odiū.

Spes est motus appetitus irascibilis, quod fertur in bonum arduum & difficile acquisitu, apprehensum tamen ut possibile.

Spes.

Desperatio, spei opposita, est actio ejusdem appetitus quod quis eo quod judicat se non posse, propter

Desperatio

pter

pter difficultatum multitudinem bonum aliquod com-
sequi, adeoq; ab eo profequi desinit.

Audacia.

Audacia est actio appetitus irascentis, moventi
se ad inuenda pericula, eo quod sit spes malum de-
bellendi, & bonum lucrandi.

Timor.

Timor siue metus est actio ejusdem appetitus
que velut trepidat ad apprehensionem mali futur
& imminentis, atq; difficilis evitatu.

Ira.

Ira est actio appetitus irascentis, quâ quis mo-
vetur ad ultionem injuriæ sibi aut alteri illatæ.

Regulæ.

1. Affectus etiam in animalia cadunt. 2. Affectus in Deo
non cadunt proprie, nisi secundum similitudinem effectus
um. 3. Affectus cadunt etiam in virum bonum vel Ethicum
sed virtute domiti. 4. Non omnes affectus sunt mali. 5. Al-
est pna rationis & appetitus de quâ Ethica, ab illa de quâ
agit Theologus.

PARS II. seu PROPRIA.

PHILOSOPHIÆ MORALIS

De Virtute in Communi & in Specie.

Virtus
quid.

VIRTUS est habitus activus, ex perpetuat
actionibus honestis, voluptatem & appetitum
hominis ad mediocritatem apte temperatis ac com-
ponens pro bono civili consequendo.

Virtus una
de dicitur.

Virtus Græcis dicitur $\delta\omicron\tau\omicron\tau\omicron\alpha\iota\gamma\epsilon\omega\varsigma$, à Marti
quod in bello præcipue virtutis visconficiatur, ut
 $\delta\omicron\tau\omicron\tau\omicron\alpha\iota\gamma\epsilon\omega\varsigma$, id est, eligendo, quia virtus ma-
ximè eligenda & appetenda sit. Latinis dicitur non
à VI, sed à VITO, quoniam vel maximè Virtus V-
ros deceat. Cic. lib. 1. Tusc. quest

Virtus varia habet significata, sumitur enim vel 1. Generaliter
pro quavis efficacia aut vi? 2. Specialiter pro quovis ha-
bitu bono, tam in hominibus, quam aliis animalibus. 3. Per
Excellens

Excellentiam, pro fortitudine. 4. Pro bona fama, potentia, rebus secundis Metonymicè.

Efficiens virtutis causa, præter DEUM Ter. Efficiens causa.
Opt. Max. tum actiones crebras, est Intellectus practicus, quò homo pollet statim à primâ nativitate. ad intelligendam discrimen honestorum & turpium, dicitur aliâs recta ratio, sive συνέσις.

Principia practica nihil sunt aliud, quam propositiones generales de honesto & turpi, quibus intellectus & humana ratio sine ulla probatione assentitur.

Forma secundum analogiam dicta est Mediocris. Formas, quæ duplex, vel Rei, quod ab utroq; extremorum secundum proportionem Arithmeticam æquali distat gradu ac intervallo, ut Novenarius numerus, respectu senarij & duodenarij. vel Personæ quod uni extremorum vicinior, ab altero verò remotior est, vel quod medium est ratione circumstantiarum loci, temporis, personæ, &c.

Finis est honestas & beatitudo Civilis seu summum bonum, Finis.

Oppositum Virtutis est VITIUM Morale, diciturq; habitus eligendi mala, seu sectandi ea in quibus vita, quæ à modo & mediocritate aberrant, sive id excessu fiat, sive defectu, Horneius lib. 3. Eth. cap. 3. vel Vitium est habitus conjunctus in nimium vel parum declinans Piccol grad. 10.

Virtus aliâs est duplex Moralis, quæ appetitum regit. Et Intellectualis, sive Virtus duplex.
quæ intellectum perficit, cujus posterioris species Moralis.
quinq; numerantur ab Aristot. lib. 6. Ethic cap. 3. Intellectualis.
Intellectus, Sapientia, Scientia, Prudentia & Ars. aliâs

Intellectus, dicitur habitus intellectualis, quo demonstratio

tionis principia cognoscimus. 2. Sapientia, est habitus in intellectu, quod cognoscuntur causa & effectus demonstrationis. 3. Scientia, est habitus intellectualis, quod rem per causas demonstramus. 4. Ars, dicitur habitus rei alicujus quae potest esse & non esse per certas regulas Activus & Factivus. 5. Prudentia (regula & mensura virtutum moralium & actionum humanarum) quae est habitus intellectus, vera cum ratione agendi, circa ea quae soli homini bona & utilia sunt. Hujus partes Subjectivae sunt Jurisprudentia, Politica, Oeconomica.

Potentia
les.

Potentiales sunt 1. *Ἐβελία*, dexteritas consilij.

2. *σωέσις* perspicacitas. 3. *γνώμη* sententia de aliis, huc refertur *δεινότης*, solertia naturalis, & *μνήμη*, Memoria, &c.

Regulæ. 1. Intellectus stipatus his quinque habitibus, suis radiis omnino illuminat & dirigit voluntatem in suum finem judicio pratico & particulari, proponendo conditiones particulares sui boni, sine quo judicio non potest voluntas agere, & cum quo indifferenter adhuc potest agere, vel non agere. 2. Virtutes Intellectuales nobiliores sunt Moralibus in ordine ad vitam contemplativam, Morales vero his, in ordine ad activam. 3. Deus & Angeli sunt principia externa humanarum actionum, Deus quidem concurrente nobiscum suo Generali & Speciali concursu: Angeli vero Intellectum & voluntatem moraliter alliciendo, quandoque etiam sensus realiter immutando.

CAPUT V. De Divisione virtutis Moralis.

Divisio
quid.

Virtus moralis est & dicitur vel perfecta, versaturque, vel circa Corpus Hominis, ut **FORTITUDO** & **TEMPERANTIA**. Vel circa Bona vel mala externa, utpote vel circa Pecuniam, ut **LIBERALITAS**, **MAGNIFICENTIA**. Vel Honores, ut **MAGNANIMITAS** & **MODESTIA**. vel circa Iram, ut **MANSUETUDO**. Vel Conversationem, ut **COMMITAS**, **VERITAS**, **URBANITAS**. vel
circa

ca Contractus, ut JUSTITIA. Vel Imperiosa, est $\frac{1}{2}$ dispositio ad virtutem perfectam: species ejus sunt Eminentia & Tollerantia, perfectissima est virtus HEROICA.

CAPUT VI. De Fortitudine.

FORTITUDO est Virtus quæ mediocritatem servat in iis, quæ terribilia sunt, & Fidu- Fortitudo quid.
 a animi egent, atq; adeò in adeundis periculis sustinendisq; laboribus, solo fine honestatis & publicæ utilitatis. Vel Fortitudo est virtus servans mediocritatem circa metum & fiduciam, Aristot. ib. 3. cap. 6.

Objectum est vel Internum videlicet Timor & Fiducia, magis tamen Timor. Vel Externum, quod duplex, Vel Generale, ut sunt omnia firmidabilia, quæ animum hominis perturbare possunt, adeoq; omnia adversa, quæ metum & formidinem causare possunt. Vel Speciale, ut est Mors bellica suscepta ob patriæ utilitatem. Objectum.

Actus Fortitudinis duo sunt 1. Sustinere & 2. Aggredi pericula. Extremum in Excessu fortitudinis est. Audacia ($\delta\pi\alpha\lambda\acute{o}\tau\eta\varsigma$) & temeraria fiducia in aggrediendis periculis, in Defectu Timiditas, quæ ex cogitatione mali deficit in confidendo. Actus. Fortitudo quocumplex

Fortitudo est 1. vel Civilis, quando Cives subeunt pericula vel propter præmium, vel pœnam. 2. Vel Militaris quæ exercetur propter experientiam. 3. Vel Iracunda, quando quis affectu quosdam concitatus pericula subit. 4. Vel Fiduciaria, quæ

que oritur ex spe certæ victoriæ. 5. vel Inscia & stolidâ, estq; eorum qui periculi magnitudinem ignorant, interea tamen cum imminente fuga quid audent.

Vir fortis adit pericula 1. que sunt honesta. 2. laudabilia. 3. publico bono utilia: Quis se ipsos interficiunt, nulla ratione sunt fortes dicendi.

Fortitudo Latinis dicitur à ferendo: Græcis dicitur ἀνδρεία ἀπὸ τῆς ἀνδρείας à viro, quod maxime viros deceat. Cic. 2. Tusc. . Secundò, Fortitudo sumitur pro omni virtute 2. pro vigore corporis 3. abusive pro audacia. 4. Proprie pro virtute uti hoc loco.

CAPUT VII. De Temperantia.

Temperantia quid.

TEMPERANTIA est virtus mediocritatem servans in appetendis, & fugiendis corporis voluptatibus que gestu & tactu percipiuntur. Donald. lib. 3. Theor.

Temperantia nomen habet à temperando, cum voluptas moderetur & refranet. Græcis dicitur σωφροσύνη q. σωζέσθαι τὸ φρόνειν, conservans mentem, aut quasi σωφρόνης, salva prudentia.

2. Vocabulum Temperantia sumitur 1. Generaliter pro omni moderatione actionum. 2. Improperie. quatenus ipsis brutis attribuitur, aquilæ, &c. 3. Specialiter uti hoc loco.

Objectum

Objectum Temperantiæ est Voluptas corporis, que afficit gustum & tactum & percipitur ex cibo, potu & Venere.

Finis.

Finis est ut sobrie voluptates expetamus, habeamusq; rationem 1. Honestatis. 2. Quantitatis & modici. 3. Valetudinis. 4. Existimationis. Effecta ejus sunt corporis sanitas & pulchritudo, ac ingenij, justitiæ, ac memoriæ conservatio.

Extrema

Extrema sunt Intemperantia, quæ quævis voluptates absq; omni honestatis respectu expetuntur: Stupiditas, quæ etiam honesta & necessaria aspernantur.

Species ejus sunt 1. Frugalitas, consistens in moderanda Gula, 2. Abstinencia, occupata in moderato cibi usu, cui opponitur Voracitas, & à cibo abstinencia nimia. 3. Sobrietas moderans usum potus: cui opponitur Ebrietas, & nimia abstinentia à potu. 4. Castitas, temperantia in moderato Veneris usu. Opposita sunt Salacitas sive libido, & affectata Veneris detestatio.

1. Cupiditas naturalis sive congenita per se non est mala, nec peccatum. 2. In republica Christiana non sunt toleranda Lupanaria.

CAPUT VIII. De Liberalitate & Magnificentia.

LIBERALITAS est Virtus mediocritatem servans in pecuniis modicis dandis & accipiendis. Græcis ἐλαφροσύνη.

Objectum sunt τὰ χρήματα, pecunie, divitiæ, seu opes: Per τὰ χρήματα, intelliguntur cuncta, quorum æstimationem nummus metitur, Arist. lib. 3. Ethic. cap. 1.

Finis est sola honestas: non ostentatio, lucrum, &c.

Actiones liberales consistunt vel in dando, ubi servandus modus, 1. Personæ, tam dantis quam accipientis. 2. Quantitatis. 3. Qualitatis. 4. Temporis. 5. Loci. Vel in accipiendo, acquirendo, possidendo, conservando, erogando.

Extrema. Extrema sunt prodigalitas *ἰσωλία*, vitium in nimis dando: & Avaritia *ἀνελευτερία*, vitium in nimium accipiendo.

Regule. 1. Avaritia committitur in dando, accipiendo, acquirendo, possidendo. 2. Usus divitiarum præstantior est possessione. 3. Liberalis non est, qui ex alienis erogat quicquam.

Magnificencia q. **MAGNIFICENTIA** est Virtus in magnis sumptibus erogandis mediocritatem servans. Græcis *μεγαλοπρεπεια*.

Efficiens. Magnificentiæ nomen tribus modis sumitur 1. Pro titulo dignitatis. 2. Pro eo, quod auctoritatem conciliat 3. pro virtute. Efficiens est Vir magnificus, non plebeius, pauper: sed in summo aliquo dignitatis gradu constitutus.

Objectum. Objectum sunt Sumptus magni, largi, copiosi, in quibus erogandis decorum spectatur.

Finis. Finis est sola honestas, cum voluptate, absque parsimonia.

Effecta. Effecta sunt Opera, vel Sacra, ut Tempora, altaria. vel Profana, eaq; vel Publica, ut Mœnia, pontes, &c, vel Privata, ut Aedes, &c.

Extrema. Extrema sunt in Excessu, Luxus inutilis, & profusio magnorum sumptuum in res viles. In Defectu, sordes intempestiva in magnis rebus efficiendis parsimonia.

CAPUT De Magnanimitate.

Magnanimitas quid **MAGNANIMITAS** est Virtus, in magnis & debitis honoribus expetendis vel continentis mediocritatem servans, Arist. lib. 4. Ethic. cap. 3. Græcis dicitur *μεγαλοψυχια*.

Tripliciter sumitur apud Ethices scriptores, 1. Pro Fortitudine, quia in periculis summis, magnus etiam conspicitur animus,

ius. 2. Pro ornamento quedam virtutum omnium. Arist. 4. Ethic. cap. 3. 3. Pro virtute, appetitum in magnis honoribus appetendis dirigente, uti hoc loco.

Objectum Magnanimitatis, Generale sunt. *μεγάλα, res magnæ.* Speciale verò sunt honores magni, quia honor omnium externorum bonorum est maximum.

Honor est præmium virtutis, tributum à conueniente ejus judice, viro bono, ut ejus virtute refulseat, cæteri; ejus exemplo ad virtutem excitentur. Piccol grad. 8. cap. 24.

Officium magnanimi primarium est, magnos & meritos honores conuenienter & modo decenti, vel appetere, vel contemnere. Secundarium est, tam circa divitias quam potentiam, & fortunam tam prosperam, quam aduersam moderatè versari: non effèrendo animum in secundis, nec abjicere in aduersis.

Excessus est Superbia vel Fastus, quando majoribus honoribus nos dignos judicamus, & præter meritum affectamus. Hinc omnis superbus & stultus & injustus est. Defectus Pusillanimitas, *μικροψυχία*, est q; vitium, quo iis etiam honoribus nos indignos judicamus, qui jure nobis debentur, & qui hoc vitio laborant, in seipsos sunt injusti.

Magnanimitatem non tollit Humilitas spiritualis: Honorem legitimè appetere licet, emere verò turpissimum vitium est.

CAP. X. De Modestia.

MODESTIA est Virtus seruans mediocritatem in parvis honoribus, eò quo decet modò, expetendis, Arist. lib. 3. Ethic, cap. 4.

Regula.

Modestie vocabulum accipitur dupliciter, 1. Generaliter pro quavis animi moderatione, verecundia & pudore in loquendo, stando, incedendo, gaudendo. 2. Specialiter, uti hoc loco.

Objectum.

Objectum sunt honores *modici & parvi*: Et per hoc differt Modestia à Magnanimitate, tanquam Liberalitas à Magnificencia: Nam Magnanimitas versatur circa magnos, Modestia circa parvos honores: Actiones huius virtutis sunt duplices 1. Appetere debitos & justos honores. 2. Abstinere à nimis & nobis dignioribus honoribus.

Externum

Extremum in Excessu est Ambitio *φιλοψυχία* vitium, quò honores mediocres nimium expetimus, In Defectu est *ἀφιλοψυχία*, honorum contemptus, quò etiam debitos honores præter rationem aspernamur.

CAP. XI. De Mansuetudine.

Mansuetudo quid.

MANSUETUDO est Virtus, quæ mediocritatem servat circa iram in vindicando & puniendo, Golius lib. 4. Eth. c. 5. Græcis dicitur *πραότης*.

Nomen hoc sumitur 1. Generaliter, pro eo quod quacunquẽ ratione est mansuetum vel cicur. 2. Pro lenitate abufivè. 3. Pro virtute uti hoc loco.

Objectum

Objectum internum Mansuetudinis est Ira, seu irascendi appetitus. Externum omnia ea, quæ iram in animo hominis excitare possunt, ut sunt iniuria, damna, contemptus, &c.

Officium Mansueti, est iram convenienter moderari.

Officium pari.

Habenda itaq; est ratio 1. Causarum, ne quis irascatur, propter leves, sed solum propter graves, & justas causas & pertinentes ad vindicationem & defensionem honoris, cultus divini, patriæ libertatis, legum, conjugum, liber-

tum famæ, existimationis, &c. 2. Personarum, ut irascimur non cuivis, non imprudenter peccantibus, non mentis captis, non superioribus, non bene de nobis meritis, non veniam precantibus, sed scelera is, impr. bis & malis. 3. Modi, ne in irascendo terminos honestatis excedat quis, ut indecorè aliquid committat, quod est vel contra honestatem, vel nobis obfit, aut ira de iusto major fit &c. 4. Temporis, ne nimis tardè in gravibus, nec nimis citè in levibus, aut serius consolationibus, aut tempore gaudij, &c. nec diu est alenda ira, aliàs in odium & furorem vertitur.

Extremum in excessu est Iracundia, ἰργλόνος, Extremum
 tium, quò præter modum absq; justis causis ira incogemus: Species hujus sunt Excandescencia, & ob levem causam subito irascimur & placamur.

Amarulentia, πικρότης, quâ tardè quidem scimur, sed semel iram conceptam, tam diu fovemus, usq; tum vindictam fuerimus consecuti: 3. Civitas, Βασιλευσία, quæ dicitur iracundia pertinet & apperta, quæ absq; vindicta placari non potest. In Defectu est Lenitudo, αοργησία, vitium, quod ne justis quidem de causis ira commoveatur: qui hoc vitio laborant inepti sunt ad res præteritas gerendas.

CAP. XII. De Virtutis Homeliticis, Comitatus, Veritate & Urbanitate.

NON MISTA est Virtus in conversatione quotidiana mediocritatem servans, ne quis offendatur. Comitatus
quidam
 Dicuntur Virtutes homeliticæ, quia ut plurimum circa ὁμιλίαν & conversationem versantur.

Objectum Comitatus internum sunt voluptates & dolores animi ex rebus seriis in quotidianis bonis in conversatione existentes. Externum est Comita-

munio dictorum & factorum in congressu hominum. Hujus virtutis Fundamenta habemus in Sacris, Ephes. 4. 3. & 31. Item Coloss. 4. 6. & Exempla Salomonis 1. Reg. 10 Abigail, 2. Reg. 25. Jacob Genes. 32. Davidis, 1. Sam. 26. &c.

Officia.

Officia viri comis vel humani sunt 1. neminem dictis aut factis ledere, sed delectare; 2. Habere rationem personarum, videlicet præstantioribus obtemperare, inferioribus modestè persuadere, æqualibus consentire, delinquentes modestè monere &c.

Excessus.

Excessus est assentatio, Blanditia, ἀρεσκεία, qua omnibus absq̄ ullo discriminè, præter modum honestatis placere studemus. Defectus, Morositas δυσκολία, Vitium, quò præter rationem & modum nemini nec in honestis quidem rebus & actionibus placere volumus, sed omnia improbamus, &c.

Veritas
Quid.

VERITAS sive Veracitas est Virtus, per quam id quod in re qualibet verum est, solius veritatis amore simpliciter & aperte fatemur, nihil addendo vel detrahendo, Græcis ἀληθία.

Regulæ.

Veritas sumitur dupliciter 1. Theoreticè, pro affectione Entis, quæ ens est, tum denique pro convenientia nostrarum cogitationum & propositionum. 2. Practicè, pro virtute, uti hoc loco.

Fundamen
tum.

Fundamentum hujus virtutis est itidem vel divinum, quod à DEO ipso proficiscitur, qui Veritas est essentialiter, omnesq̄ veraces esse debere, præcipit Joh. 8. Ephes. 4. 25. Phil. 4. Matth. 5. Num. 4 6. 1. Reg. 72. 14. Naturale juxta illud Flavij Leonis: Pulchra est concordia cordis & oris.

Objectum

Objectum hujus Virtutis est omne verum tum
Verbis

tum factis expressum, ut in iis nihil falsum
 um inveniatur: secundario, communitio quoque
 um & factorum in societatibus.

icium viri candidi & veracis est, ut sit 1. Offic
 is, justus ac bonus, nihil propter commodum
 um, dicens vel faciens, quod revera non sit.
 ἐκαστος, in dictis & factis sibi per omnia simi
 il in alterius gratiam fingens 3. λαπυλικός,
 n; aetans, sed extenuans potius.

Excessu pugnat cum Veritate τὸ ψεῦδος, Excessus.
 acium, quod in judiciis aliquando dicitur, ut
 m testimonium, falsa defensio, falsa sententia,
 tra iudicium, si quocumque tandem modo, quis
 non dicat: Dividitur à Scholasticis, Magi
 ententiarum lib. 3. distinctionum 38. & Tho
 d. q. 100 in Perniciosum, Jocosum, & ofe
 um, de quibus alij, vide Philof sobr Meisn.
 t. pract. pag. mihi 514. 2. Arrogantia ἀλα
 . quâ ea quæ non habemus nobis arrogamus.
 effectu opponitur vero ipsa Dissimulatio,
 ra quæ nobis adsunt dissimulamus, vel contras
 igimus.

URBANITAS Ὁ τερπειλία, est Virtus, in Urbanitas
 & joci mediocritatem servans. Donal.

Subiectum
 jectum, ubi hæc Virtus locum habet, sunt ju
 boninum Congressus, Convivia, &c. In Tem
 curia non jocandum.

Objectum
 jectum sunt ludi & joci omniaque delectabilia. Objectum
 officium
 officium urbani est ut ludi & joci esse sint libere
 honesti, & non tantum oblectationi & Sapientia
 tia tale

21 Ethicæ pars, II. seu Propria
tie sale conditi, sed & personis, loci, atq; temporibus accommodati, naturali quadam gratia, non coacti, non affectati, prolati.

Excessus. Excessus est Scurrilitas βαρλολογία, quâ in jocando & modum & decorum excedimus, non habita ratione circumstantiarum. In Defectu αὐροικία Rusticitas, quâ neq; jucunda proferre, neq; aliorum jocos ferre possumus.

Taciturnitas. Huc refertur Taciturnitas, quâ arcana nobiscum retinemus, quæ reprehensionem rectè judicantium incurrere possunt: Observatur cum consideratione certarum circumstantiarum, loci, temporis, personarum, necessitatis, honestatis. Opponitur ei in Excessu Garrulitas, in Defectu Infantia & stupiditas.

CAPUT XIII. De Justitia in Genere & in Specie.

Justitia quid. **J**USTITIA est habitus, quò homines apti redduntur, adeoq; idonei sunt ad agendum ea, quæ justa sunt, eademq; etiam agunt & volunt Arist. 5. Ethic. Nom. Græcis dicitur δικαιοσύνη.

Universalis. Cæterum Justitia distribuitur à Philosopho in Universalem & Particularem. Universalis est, quâ omnibus legibus ad publicam societatis conservationem obedientia præstatur.

Objectum. Objectum hujus Justitiæ universalis est Jus ipsium, sive omnium virtutum & legum actiones, & omnia legitima, &c.

Officium. Officium ejus est, legitimum virtutum usum monstrare tum quoad nos, quomodo videlicet nos ipsos

erga nos gerere debeamus, tum præcipue quomodo
in negotiis publicis sit versandum, tum quantum cuique
tribuendum.

Oppositum est Injustitia universalis, & quicquid
ἰσότητος nomine comprehenditur, quod Oppositum
non præstatur obedientia legibus, atque adeo turbatur
humana societas.

Justitia particularis est virtus, quæ tam in rerum
distributione, quam commutatione ac contractibus,
& omnibus, in quibus injuria cuiquam fieri
potest, ita hominem se gerere docet, ut nec de externis
bonis plus sibi vendicet, & minus alteri reat
inquit, nec rursus de malis minus sibi & plus alteri
re, quam par est, & jure illi debetur, Horneius
lib. 3. c. 11. Hæc proprie est Justitia.

Objectum hujus virtutis sunt bona externa, quæ
in fortuna temeritate posita sunt & in quibus ex
petendis modum excedere possumus & peccare.

Finis Justitiæ hujus est, æqualitatem in distributione
& communicatione observare.

Justitia particularis est duplex: Distributiva
Διανεμητική, & Commutativa συναλλακτική.

Justitia distributiva est, quæ in distributione
rerum externarum pro ratione dignitatis personarum,
& æqualitatis rerum, singulis suum tribuit.

Oppositum est Injustitiæ quæ præmia & pœnæ non justo distribuuntur modo. Excessus est vel dici potest Tyrannis, sive
Crudelitas. Defectus Socordia.

Objectum sunt 1. bona & mala externa, nempe
honores, dignitates, præmia, pecuniæ, officia, castigationes.
2. Personæ, (præsertim illæ quæ publicum
ali.

Objectum

aliquod munus gerunt) quibus bona secundum meritum sunt distribuenda.

Proportio Proportio in hac justitiæ specie debet esse Geometrica, quando non nudè nec absolutè spectatur rerum æqualitas, sed certò quodam discrimine circumstantiarum, vel certo respectu personarum, quibus aliquid tribuendum est, aut rerum, quæ tribuendæ sunt, determinatur.

Ad justitiã distributivã refertur Ius Talionis Quod est vel simplex sive Pythagoricum, quando quis id, quod alteri fecit, simpliciter sive eodem modo paritur, & hoc in specie justitiæ distributivæ locum habere nullo modo potest, cum in ea habenda sit ratio personarum, & proportio non identitatis sed similitudinis spectanda. 2. Proportionale sive Analogicum, quod reducitur ad certam æqualitatem secundum proportionem personarum, & hæc retributio tam bonorum quam malorum facta proportionaliter valde necessaria est in humana societate, ne omnium rerum confusio & fædæ virtutes oriantur

Justitia **JUSTITIA** Commutativa est quæ in contractibus & rerum commutatione nullo habito personarum respectu eam servat æqualitatem, ut suum quisq; consequatur, & nulla pars defraudetur.

Commutativa quid: Differit hæc à Distributiva Objecto, Subjecto, Proportione.

Objectum Objectum sunt contractus Civiles, 1. Emtio, Venditio. 2. Mutuum. 3. Sponsio seu fidejussio. 4. Commodatum. 5. Depositum. 6. Locatio & conductio. 7. Stipulatio 8. Transactio. 9. Usus fructus, de quibus Jcti.

Medium Medium sive mensura Contractus est vel ex Natura, ut annona publica, vel Instituto, ut Numerus. Oppositum est Injustitia, quæ nullam rationem æqualitatis inter damnum & lucrum, pœnam & delictum habet, &c. Proportio sit Arithmetica,

tica,

nam hic non personarum respectus, sed simplex
 rum equalitas attenditur.

CAPUT XIV. De Jure.

Justitiæ effectum est **JUS**, quod in mutue societas ^{Ius quid.}
 tatis usu recta ratio prescribit. Ab Aristotele
 dividitur in Civile, & Domesticum. Jcti divi-
 dunt in Naturale, quod natura docuit omnia ani- ^{Naturale.}
 malia, ut seipsum defendere. Gentium, quod ratio ^{Gentium.}
 omnes gentes docuit, ut patriam defendere. Et Ci- ^{Civile.}
 vile, quod quisq; populus sibi constituit. Oeconos-
 micum in Uxorium, Herile, & Patrium. Civile
 iterum est duplex: Naturale, quod apud omnes ho-
 mines eandem vim habet juxta rectam rationem. Et
 legitimum, quod non ex natura, sed hominum insti-
 tuto dependet: Ad hæc dividitur in Jus scriptum
 & non scriptum, vide Barth. Et hic.

Adjuncta sunt Æquitas benigna juris scripti ^{Adjuncta.}
 emendatio ob generalitatem. Oppositum est Sum-
 mum Jus, & sycophantia, callida legis interpre-
 tatio.

CAP. XV. De Semivirtutibus, &c.

CONTINENTIA est dispositio proba, se- <sup>Continen-
tia quid.</sup>
 quens rationem rectam, quâ homo se abstinet
 à voluptatibus cupiditate repugnante, Piccol. g. 3.

Objectum sunt voluptates tam Corporis, quam ^{Objectum}
 Animi. Excelsus est Incontinentia, quâ quis ju-
 gum rectæ rationis quodammodo excutit, & ad pec-
 candum abripitur: Ejus duæ sunt Species, Præcipi-
 tantia & Infirmitas, &c. Defectus nomine caret.

Tolco

Tolerantia
quid.

Tolerantia est effectus rationem rectam sequentem, quâ homo perfert dolores repugnante irascendi appetitu, Piccol. Objectum sunt dolores: Extremum in excessu est pertinacia, in Defectu, molities. Keckerm. Ethic pag 280.

CAP. XVI. De Virtute Heroica.

Virtus Heroica
quid.

Virtus Heroica, est virtutis excellentia, hominem supra communem seu humanam conditionem elevans: vagatur per omnes virtutes, omniumque virtutum perfectio est. Extremum in Excessu est Feritas, in Defectu est Ignavia summa.

CAP. XVII. De Cognatis virtutum Amicitia & Voluptate.

Amicitia
quid.

AMICITIA (seu φίλια,) est benevolentia in Amutua affectione non latens, aut occulta 8. Eth. Nicomach. Amicitia est i. Honesta, jucunda, utilis, Æqualis, inæqualis, Naturalis, Cognata, Conjugalis, Communicativa. Adjuncta sunt Benevolentia, Concordia, Beneficentia. Excessus infensus Amor. Defectus, fuga hominum.

Voluptas
quid.

Voluptas est operationis perfecte signum 10. Ethic. cap. 4. Voluptas est animi, Corporis, Honestas turpis, Indifferens, Pura, impura, Humana Belluina, de quarum explicatio libus videantur Veltenius Exerc. Ethic. 16. Keckerm. Golius. Stiër. Piccol. &c.

SUMMA ETHICÆ.

Προσθε λόγος; sed pareat Non quod libet, sed quod licet,
λόγος appetitus sensuum Non quod licet, sed quod decet.

¶¶¶¶¶¶

